

4429

Kn
-59

ՀՐԱՏԱՆԱԿ

№ 4

3KП

G-59

11 JUL 2005

1 DEC 2009

4016

ՈՎԷՐԵՆ ԲՈԼՇԵՎ

Թարգմ. ուսանողից Ա. Թ.

292

ԲԻՆԼԻՍ
1918

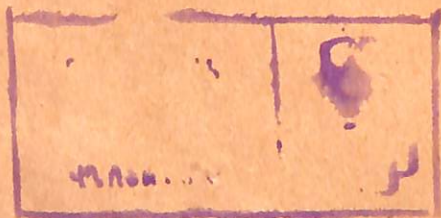
Յ Ա Ռ Ա Չ Ա Բ Ա Ն

Ներկայ բրդերը գրած է սրանից մօտ ինն ամիս առաջ, Պետերբուրգի յուլիսեան դէպքերից յետոյ, երբ բուրժուաւիայից սարսափած մենշեիկներն ու էսերները, երկրի այն ժամանակեայ տէրերը, կառավարութեան սանձերը տալով բուրժուաւիայի ձեռքը, թոյլ տւին, որ նա հաշիւ տեսնի իր ռիսերիմ թշնամու՝ բուշեիկների կուսակցութեան հետ, հալածի, ոչնչացնի նրա կազմակերպութիւնները, խեղդի նրա մամուլը, ձեռքաւորի ու քնդակահարի նրա անդամներին:

Բաւական ժամանակ է անցել այդ օրերից յետոյ և շատ բան է փոխւել մինչև այժմ Ռուսաստանում: Հալածւած բուշեիկները, որոնց ետևից գնաց ամբողջ ճնշւած Ռուսաստանը, հոկտեմբերի 25-ին կատարեցին երկրորդ յեղափոխութիւնը՝ տալով իրենց կապիտալիստների ու կալածատէրերի կառավարութիւնը և տեղը հաստատելով բանւորների ու գիւղացիների իշխանութիւնը: Այժմ ամբողջ Ռուսաստանում, բացի մեր խղճուկ Անդրկովկասից, իշխանութիւնը գտնոււմ է Բանւորական, Չինւորական և Գիւղացիական Խորհուրդների ձեռքին, որոնք միասին կազմում են Ռուսաստանի Խորհուրդների Ֆեդերատիւ Հանրապետութիւնը:

Այժմ Ռուսաստանը կառավարում են այդ Խորհուրդները՝ համագումարում ընտրւած Գործադիր Կոմիտէն և Ժողովրդական Կոմիտեների Խորհուրդը՝ ընկ. Լենինի նախագահութեամբ:

Այս կառավարութիւնը լինելով ճնշւած, շահագործող դասակարգերի կառավարութիւն, իրագործում է այդ դասակարգերի

քղէալները, վերացնելով հետզհետէ շահագործող դատակարգերէ տիրապետութեան հիմքերը, դարձնելով արդիւնաբերութեան միջոցները—հողը, գործարանները, հաղորդակցութեան միջոցները և և այլն—ամբողջ ժողովրդի սեփականութիւնը և հող պատրաստելով սոցիալիստական արդիւնաբերութեան համար:

Այս յեղաշրջումը, սակայն, հեշտ չկատարուեց:

Բուրժուազիան, որ հանաք չի սիրում, երբ հարցը իր կենսական շահերին է վերաբերում, կատաղի, արիւնտայեղ կռիւ ըսկսեց ամեն քաղաքում, ամեն մի գիւղում, կանգ չառնելով ոչ մի միջոցի առաջ՝ ստից ու կեղծիքից սկսած մինչև էրզեն, կոտորած ողբամիջեան կոիւնք ու դաւաճանութիւն: Նա իր «հայրենասիրութիւնը» մոռացած այժմ հակայեղափոխական ռուսական զփարգիւններ է կազմում և միանալով Վիլհելմի զօրքերին՝ պատերազմում սեփական հայրենիքի դէմ՝ խեղդելու համար իրեն ատելի յեղափոխութիւնը:

Նրանից յետ չեն մնում յաճախ «յեղափոխական» ու «սոցիալիստ» կոչուող մենշևիկներն ու աջ էսէրները, որոնք բարբիկաղների միւս կողմն անցած կամ ուղղակի արաքին թշնամուն միացած (ինչպէս օրինակ՝ Նիկոլայեւում, Խերսոնում և այլն) պատերազմում են յեղափոխական հարմիր զօրքի դէմ: Յետ չեն մնում նաև մեր մենշևիկները, որոնք այստեղ, Անդրկովկասում, թուրք, վրացի, հայ ու ամեն ազգի կալածատէրերի ու կապիտալիստների հետ եղբայրացած հալածում, բռնաբանում, զնդակաւորում են բոլշևիկներին, փակում նրանց թերթերն ու ժողովները և թնգանօթներ ու գնդացիներ ուղարկում կալածատէրերից հողը խլող գիւղացիների դէմ: Յեղափոխութիւնից ու սոցիալիզմից սարսափած այդ «սոցիալիստները», որոնք դեռ ևս համարձակում են բանւորական մայիսի 1-ը տօնելու, միաժամանակ արգելելով բոլշևիկ բանւորների միախնդները, ատելի լուսհամարեցին բռնապետական Յաճկասաանի գերկն ընկնել, քան սոցիալիստական Ռուսաստանի հետ կապուած մեղք:

Այս ամենը տեղի է ունեցել ներկայ բրոշիւրը գրելուց մօտին ամիս յետոյ, ինչպէս վերևը յիշեցինք: Այս հանգամանքը, ըստ երևոյթի, պէտք է իջեցնէր գրքոյի արժէքը—նա պէտք է

անացած համարէր: Մական գրանից նրա արժէքը չի ընկնում, նա իր թաւմութիւնը չի կորցնում: Աւանանդապէս հնարած չէ նա Անդրկովկասի համար, որտեղ մենք դեռ ևս նախ-հակառակորդներ, նոյնիսկ յուլիսեան պայմաններում ենք տպւում: Հետաքրքրական է այս բրոշիւրը նաև այն տեսակէտից, որ յուլիսից յետոյ տեղի ունեցած դէպքերը փայլուն կերպով արագացնելն բոլշևիկների առածները և յատկապէս այն, թէ որքան լու էին նրանք ճանաչել ու զնահատել Ռուսաստանում գործող դատակարգերն ու նրանց կուսակցութիւնները, մանաւանդ մենշևիկներին ու էսէրներին:

Ա. Բ.

Ուրբեր են իրենց բուլետիկ (մեծամասնական) անւանում են
ի՞նչ մարդիկ են նրանք:

Բուլետիկների մասին տարածւած զգուշի բամբասանքները
ամենից շատ կը լսես կապիտալիստների, կալաթատէրերի բե-
րանից, նրանց ծառայող և ազատութեան բարեկամ ձեացող պա-
րոններից, թագաւորի կողմնակիցներից և նոյն իսկ այն մարդ-
կանցից, որոնք իրենց սոցիալիստ են անւանում:

Ասում են, թէ՛ բուլետիկները բուրժուաներ են, հարուստ
մարդիկ են (և իբր թէ այդ է պատճառը, որ նրանք բուլետիկ,
այսինքն ղեծամասնական են կոչուում), թէ՛ գողեր են նրանք՝
թաւաշիներ, սրիկաներ. վերջերս էլ պոչաւոր ստեր են տաքա-
ծել, թէ բուլետիկները և մանաւանդ նրանց զխաւորները՝ ժողո-
ւրդի, բանւորների ու զիւղացիների ազատութեան համար կռուող
լենինը, Զինովկը, Կամենսը, Կոլլոնաայը և զինւորական Կազմա-
կերպութեան ղեկավարները—մատնիչներ ու դաւաճաններ են՝
Գերմանիայի Վիլհելմ թագաւորից կաշուած:

Ասում են և գրում հարուստների լրագրներում («Русское
Слово», «Новое время», «Биржевая Вѣдомости», «Вечернее
Время», «Русь», «Живое Слово» և հարկւրաւոր այլ լրագր-
ներ), թէ Լենինը և նրա ընկեր բուլետիկները 20 միլիոն փող են
ստացել Վիլհելմից, որ այդ փողերով են նրանք հրատարակում
«Правда» և «Солдатская Правда» լրագրները, որ այդ լրա-
գրներում նրանք աշխատում են զինւորներին համոզել, որ էլ
չը պաշտպանեն մեր հայրենիքը, որպէսզի Վիլհելմը կարողանայ
սուսներին ստիպել հաշուելու և ապա յաղթել անգլիացիներին,
Ֆրանսացիներին և իտալացիներին:

Վիլհելմին օգնելու նպատակով որպէս թէ բուլետիկները սկսել
են ֆրոնտում եղբայրանալ թշնամիների հետ, հրաժարել յարձա-
կումից, խոռոլութիւն ու երկպառակութիւն գցել զինւորների մէջ,
իսկ թիկունքում և առանձնապէս Պետելլուրգում խառնակու-
թիւններ սարքել. վերջապէս, 1917 թ. յուլիսի 3-ին և 4-ին իս-
կական ապստամբութիւն են առաջ բերել Կերենսկու «յեղափո-
խական» կառավարութիւնը տապալելու և իշխանութիւնը Խոր-
հուրդների ձեռքը տալու համար:

Հրազիրներն ասում են, թէ վճռած է Լենինին, Զինովկին և
ուրիշ բուլետիկների դատի ենթարկել, մեղադրելով նրանց պետա-
կան դաւաճանութեան և կառավարութեան դէմ զինւած ապստամ-
բութիւն կազմակերպելու մէջ:

Նրոնք բանտն են դրել բուլետիկ Տրոցկուն*) (որ 1905 թ.
Բանւորական Խորհրդի նախագահն էր) և բուլետիկ Լուճաչար-
սկուն: *)

Բանտն են դրել բազմաթիւ զինւոր ու բանւոր բուլետիկնե-
րի, փակել են նրանց լրագրները և աւերածնը գործել այն շէն-
քերում, որտեղ նրանց կուսակցական կազմակերպութիւններն
էին դաւնում:

Որպէսզի լուս հասկանանք, թէ ուրբեր են բուլետիկները, հար-
կաւոր է իմանալ թէ ինչպէս է առաջ եկել այդ անունը, ով է
հնարել և երբ ու ինչ մարդիկ են եղել այդ անունը դնողները:

Հարկաւոր է անպատճառ պարզել այդ, որովհետեւ բուլետի-
կներին ամենից շատ հայեցում են հարուստները, կապիտալիստ-
ներն ու կալաթատէրերը, նրանց ուզում են դատել այն դատա-
ւորները, որոնք Նիկոլայ երկրորդին էին ծառայում և ժողովրդի
ազատութեան համար կռուողներին կախաղան բարձրացնում:

Բայց այստեղ մի բան անհասկանալի է մնում: Եթէ իսկա-
պէս բուլետիկները հարուստ մարդիկ են՝ էլ ինչո՞ւ են նրանց հէնց
հարուստները հայեցում. եթէ բուլետիկները հարուստ մարդիկ են՝

*) Այժմ Տրոցկին ու Լուճաչարսկին Ռուսաստանի սոցիա-
լիստական կառավարութեան անդամներն են, առաջինը՝ Բարձ-
րագոյն Զինւորական Խորհրդի նախագահն է, երկրորդը՝ լուսա-
ւորութեան կոմիսսարը:

ինչն են նրանց այնպէս անխնայ գտածի և գտաւո՞ւմ այն գտաւորները, որոնց գտաւաստանի առկից (թէ նիկոլայի ժամանակ և թէ այժմ) հարուստը միշտ արգար է դուրս եկել, իսկ աղքատը՝ մեղաւոր. եթէ բոլշևիկները հարուստ մարդիկ են՝ հապա ինչն են միլիոնաւոր բանւորներ, զինւորներ և աղքատ գիւղացիներ իրենց բոլշևիկներէ շարքը գտաւո՞ւմ:

Հարկաւոր է այս բոլորը քննել և հասկանալ, որովհետեւ առաջ էլ էին հարուստները, թաղաւորն և նրա կաժակատարները մասնիչ ու գաւաճան անւանում այն մարդկանց, որոնք կաւում էին բանւորների և գիւղացիների, հողի և աղատութեան համար: Յիշատի համար 1905 թւին թագաւորի կաժակատարներն ասում էին, թէ բանւորներն իրենց գործադուլները եաղօնական փողերով են սարքում: Դա մի ուրա էր: Հէնց այս պատերազմի ժամանակ էլ, երբ զեռ նիկոլայը իր գահէ վրայ էր, Միլիկովը, որ հարուստներից մէկն է և հարուստների կուսակցութեան անգամը, այն կուսակցութեան, որը չի ուզում հողը առանց վճարի տալ գիւղացիներին, նա, որ բոլշևիկներին դաւաճան էր անւանում.— Գուախովի բանւորներին հայհայում էր, թէ նրանք Վիլհելմից կաշաւում են:

Ինչպէս յայտնի է, նիկոլայը մինչև անգամ կատորեց Գուախովի բանւորներին:

Նայն ձեռով չորրորդ Գեաական Դումայի բանւոր անգամներին—Մուրանովին, Գետրովսկուն, Բազակին, Շագովին և Սաժոյլովին, այն մարդկանց, որոնք հէնց սկզբից դէմ էին պատերազմին—Թագաւորը մեղադրեց դաւաճանութեան մէջ և Միքիլ աջսորեց:

Ժողովուրդը 1917 թւին թագաւորին գահից զլորեց և ետ բերեց «այդ դաւաճաններին» Միքիլից:

Եւ այդ բանւորները բոլշևիկ էին:

Բայց այստեղ մի զարմանալի բան կայ:

Ով բոլշևիկ է՝ բանւոր է կամ գիւղացի կամ իսկական յեղափոխական (Լենին, Զինովև, Կամենև, Տրոցկի և զրանց նման ապիստաւորները), այսինքն այնպիսի մարդիկ, որոնք իրենց կեանքը նւիրել են ժողովրդին:

Գարգ է, որ բանւորն ու գիւղացին էլ պէտք է լաւ քննեն ու հասկանան այն բոլոր մեղադրանքները, որոնք ամեն օր թափւում են բոլշևիկների վրին:

Ինչ վառ բան էլ որ պատահի, որտեղ էլ պատահի, ամեն բանում, հարուստների ասելով, բոլշևիկներն են մեղաւոր, այսինքն այն հարկւր հազարաւոր բանւորներն ու բանւորուհիները, զինւորներն ու գիւղացիները, որ մանում են բոլշևիկների կուսակցութեան մէջ:

Որպէսզի լաւ հասկանանք, թէ ովքեր են բոլշևիկները, առաջ լսենք, թէ նրանք ինչ են ասում և ինչ են ուզում:

Երբ որ մէկին մի բանում մեղադրում ես, արդարութիւնը պահանջում է, որ մեղադրւողին էլ հարց ու փորձ անես. նրան էլ լսես: Մենք էլ այդպէս անենք, և հնար կայ այդ անելու, որովհետեւ բոլշևիկները իրենց սեփական լրագրողներն են ունեցել՝ «Правда», «Солидарная Правда», «Рабочий», «Водна» և հիմա էլ բազմաթիւ լրագրողներ ունեն:

Բայց անենք այդ լրագրողները և անանք, թէ ինչ են գրել նրանց մէջ բոլշևիկները:

Բայց անենք այդ լրագրողները և անանք, թէ ինչ են գրել նրանց մէջ բոլշևիկները:

Կարգում ենք «Правда» լրագիրը: Այդ թերթը Բուստաստանի Սոցիալ-Դեմոկրատական Բանւորական Կուսակցութեան Կենդրոնական Կոմիտէի օրգանն է, այսինքն՝ բանւորների կուսակցութեան գլխաւոր կոմիտէի լրագիրը:

Այդ թնչ կուսակցութիւնն է:

Այդ կուսակցութիւնը, ինչպէս յայտնի է, միապետական ժողովրդական խումբն է, իրենց իրաւունքների համար միապետական կերպով կաւոյնների խումբը, բանւորների և ամենաջգաւոր, հազարաւոր գիւղացիների և գիւղական մշակների կուսակցութիւնը:

Հէնց այդ է պատճառը, որ նա բանւորական կուսակցութիւն է կոչւում:

Նրա մէջ հարուստներ չկան: Այնպիսի մարդիկ, ինչպիսին նախկին մինիստր կաղէա Շինգարեովը, Միլիկովը կամ Կոնովալովն էր, չկան այստեղ, կաւաճատէրեր ու միլիոնատէրեր չէք վաւրում էր, չկան այնպիսի, կաւաճատէրեր ու միլիոնատէրեր չէք գտնիլ նրա մէջ. այդ կուսակցութեան անգամները, համարեա բոլորը, բանւորներ են, զինւորներ, գիւղացիներ, գիւղական մշակներ:

Այդ կուսակցութիւնը կոչուում է պեմոկրատական, որոնքն՝ ժողովրդական, որովհետեւ այդ կուսակցութեան անդամները կըսուում են ժողովրդի՝ բանւորների ու գիւղացիների շահերի համար ընդդէմ կապիտալիստների ու կալաժատէրերի: Այդ կուսակցութեան անդամները տասնեակ տարիներ շարունակ կուել են թագաւորի դէմ, և թագաւորի կառավարութիւնը, ի միջի այլոց՝ Նիկոլայի մինիստր Ստոլիպինը, հազարաւոր բոլշեիկներ կախաղան է բարձրացրել 1905—6—7 և 8 թւականներին. սակայն ոչ թէ զաւաճանութեան համար, այլ այն պատճառով, որ բոլշեիկները թագաւորի դէմ կուում էին ժողովրդի ազատութեան համար, կալաժատէրների դէմ՝ հողը գիւղացիներին տալու համար և կապիտալիստների դէմ՝ բանւորի կեանքի պայմանները լաւացնելու համար:

Բոլոր ճնշումների համար է կռիւ մղում բոլշեիկների կուսակցութիւնը: Իսկապէս բոլոր ճնշումների համար. այդ պատճառով էլ նա կոչուում է ոչ թէ ոռւս կամ ոռւսական, այլ Ռուսաստանի կուսակցութիւն. ոչ թէ միայն ոռւս բանւորն ու գիւղացին կարող են նրա մէջ մտնել, այլ բոլոր ազգերի բոլոր ազգաւորներն ու ճնշումները—ուռւս, ֆրանսիացի, գերմանացի, հրեայ, թուրք, ասորի, հայ, վրացի և այլն:

Ճնշողի համար միևնոյն է, թէ ում է նա քերթում—ուռւսին, թէ թուրքին. ճնշածի համար էլ միևնոյն է, թէ ով է նրա ընկերը—ուռւսը, թէ հրէան, միայն թէ այդ ընկերը լաւ կուի ճնշումների՝ բանւորների ու գիւղացիների համար:

Բոլշեիկների կուսակցութիւնը իրեն սոցիալիստական էլ է անւանում: Այդ թնչ է նշանակում:

Կուսակցութիւնը սոցիալիստական է կոչուում այն պատճառով, որ նա ուզում է հիմքից փոխել ներկայ հասարակութիւնը:

Ժողովրդի ամբողջ ղեկավարութիւնն ու տանջանքները նրանից է, որ աշխարհը երկու մասի է բաժանւում—հարուստներ և աղքատներ. հարուստները քիչ են, բայց ամեն բանի տէրն են՝ թէ հողի, թէ փողի, թէ գործարանների և թէ անտառների ու հանքերի. բայց ոչ մի աշխատանք չեն կատարում: Աղքատներն անթիւ են. աշխարհիս բոլոր հարստութիւնները նրանց աշխա-

տանքով է ստեղծուում, բայց ամեն բանից զրկւած են նրանք:

Պարզ է, որ սա անարդարութիւն է: Եւ հէնց այս անարդարութեան դէմ են կուում նրանք, որոնք իրենց սոցիալիստ են անւանում: Այդպիսի սոցիալիստ են բոլշեիկները, որովհետեւ թաւառում տարուց աւել է, որ նրանք կուում են, որպէսզի աշխարհում հարուստներ և աղքատներ չլինեն, որ ամեն բան, ինչ որ բանւորի ձեռքով է ստեղծուում, ամբողջ ժողովրդին լինի—հողը, գործարանները և այլն:

Պարզ է, որ այսպիսի կուսակցութեան մէջ հարուստը չի մտնել, որպէսզի է, որ այդպիսի մարդկանց դէմ հարուստները՝ ժողովրդի այդ թշնամիները՝ շարունակ ստեր ու բամբասանքներ կը տարածեն:

Վերցնենք հիմա միւս փակած լրագիրը՝ «Солдатская Правда» թերթը:

Դա էլ է բոլշեիկական լրագիր: Նա բոլշեիկների կուսակցութեան Կենտրոնական Կոմիտէի Զինւորական Կազմակերպութեան թերթն է:

Այդ այն կազմակերպութիւնն է, որի մէջ մտել են զանազան զորամասերի զինւորներ, որոնք զտնւում են թէ Փրօնտում և թէ Պետերբուրգում:

Այդ զինւորները գիւղացիներ են, նրանց մեծ մասը ազգաւորապէս են. նշանակում է, որ բոլշեիկների Զինւորական Կազմակերպութեան մէջ մտնողներն էլ են ազգաւորապէս էլ այն էլ գիւղացիներ:

Շաա լաւ,—կասեն հարուստներին ու կալաժատէրերին հաւատացողները,—այդ բոլորը լաւ էր ասում. բայց այժմ մի հասկացրէք մեզ, թէ այս բողէիս բոլշեիկները ինչ են ուզում, ինչ են գրել ու ինչ են գրում իրենց լրագիրների մէջ՝ «Правда», «Солдатская Правда» և միւս թերթերում:

Կարգում ենք «Правда» և «Солдатская Правда» լրագիրները և տեսնում ենք, որ այժմ բոլշեիկների գլխաւոր պահանջները սրանք են—

առաջին՝ բոլշեիկները ձգտում են, որ բոլոր հողը իսկոյն և էթ անցնի գիւղացիների ձեռքը առանց վճարի:

երկրորդ՝ նրանք պահանջում են, որ շուտով վերջ արւի պա-
տերազմին այնպիսի պայմաններով, որ ոչ մի փոքրիկ տէրու-
թեան մէջ խեղճ ժողովուրդը չճնշւի, և

երրորդ՝ նրանք ձգտում են, որ Ռուսաստանում կառավա-
րութիւնն անցնի բանւորների և չքաւոր գիւղացիների ձեռքը,
որովհետեւ միայն այն ժամանակ կարելի է յայտ ունենալ, որ մեր
երկրը կը փրկւի քաղաքային լինելուց:

Այս պահանջները բոլորեցին որպէս պաշտպանել են ամեն ժա-
մանակ և ամեն տեղ. հիմա էլ նոյնը պաշտպանում են թէ բե-
րանացի և թէ լրագրողներում, ժողովներում, բանւորական և
գիւղացիական Խորհուրդներում:

Այդ պահանջները (և շատ ուրիշ պահանջներ, որոնց մասին
մենք յետոյ կը խօսենք) բոլորեցին համագումարների որո-
շումներն են, որ եղան 1917 թ. ապրիլ և յուլիս ամիսներին:

Այդ որոշումները սպառնում են առանձին դրոշմներում և
բոլորեցին լրագրողների մէջ, որպէս յաւելւածներ «Солдатская
Правда» № 13 և «Рабочий и Солдат» № 13-ում:

Որպէսզի աւելի լաւ հասկանանք բոլորեցին այդ պահանջ-
ները, աւելի մանրամասն քննենք, թէ ինչ են ասում նրանք:

Ինչո՞ւ են բոլորեցին պահանջում, որ բոլոր հողերը անմիջա-
պէս խլեն (կոնֆիսկացիա արեն) եւ տրւեն գիւղացիներին:

Բոլորեցին կուսակցութեան ծրագրի մէջ ասած է, որ բո-
լորեցին կուսակցութիւնը չէր ուզում է իր բոլոր ուժով, որ Ռու-
սաստանի բոլոր կալաւածատերական (եւա ուղեւոր, եկեղեցապա-
կան և այլն և այլն) հողերը անմիջապէս և ամբողջապէս կոն-
ֆիսկացիայի ենթարկւեն:

Տեսնենք այս ինչ է նշանակում:

Կուել բոլոր հողերը կոնֆիսկացիայի ենթարկելու համար:

նշանակում է ձգտել բոլոր կալաւածատերական, վաճառական,
եկեղեցապատկան, ուղեւոր հողերը անմիջապէս (առանց ուղա-
նելու) խլել կալաւածատէրերից, վաճառից և առհասարակ մաս-
նաւոր հողատէրերից:

Բայց կուել էլ կայ, կուել էլ:

Կարելի է հողը կալաւածատէրերից խլել մասին խօսել
բայց հող չաւ գիւղացիներին: Կարելի է հողի մասին լաւ-լաւ
բաներ գրել, բայց գիւղացիներին աւաջարկել՝ աչքը հողին դնա-
նապասել, մինչև Հիմնադիր Ժողովը գումարէ, ինչպէս խորհուրդ
են տալիս գիւղացիներին սոցիալիստ յեղափոխականները և
մենչեիկները:

Բայց կարելի է և պէտք է, բացի խօսքի հաւից բոլոր ուժով
կուել հողի համար, ինչպէս բոլորեցին ծրագրումն է ասած:

Բոլորեցին այդպէս էլ ասում են: Նրանք գիտեն, որ կալ-
աւածատէրը հեշտութեամբ, առանց վճարի, ձեռք չի քաշի հողից,
որ նա ամեն բան կանի, որ հողը գիւղացուն չը արւի:

Եւ որ գլխաւորն է՝ բոլորեցին գիտեն, որ կալաւածատէր-
ը ուժով կը պաշտպանեն իրենց հողը:

Եթէ ճիշտ է այդ, նշանակում է, որ պէտք է ուժով էլ խլել
և հողը:

Բայց գիւղացիներն ու բանւորները կասեն՝ չէլ ինչ ուժ ու-
նեն կալաւածատէրերը, երբ բանւորներն ու գիւղացիները յաղթել
են և էլ թագաւոր չկայ:

Իսկ ինչ ուժ ունեն գիւղացիներն ու բանւորները, երբ
հինգ ամիս է թագաւոր չկայ, բայց դեռ գիւղացիները հող
չունեն:

Մեծ ուժ ունեն, կասեն մեզ:

Ճիշտ է, մեծ ուժ ունեն, բայց հողը գործնաւ կալաւածա-
րերի ձեռքին է:

Այդ նրանից է, — ասում են սոց. յեղափոխականներն ու
մենչեիկները, — որ եթէ հիմա հողը գումով խլենք, 1) թաւահող-
ութեան առաջ կը գան, մի գիւղը միւսի դէմ գաւա կը դա-
ն) գիւղացիները ֆրոնտում առանց հողի կը մնան, 3) տեղաբնա-
թիւն ու խառնափոփութիւն առաջ կը դա- գիւղում, որովհետեւ

հողը բաժանելը հեշտ գործ չի, 4) հողը բաժանելը գիւղացիներին մէջ թշնամութիւն կը գցի և 5) հողն անմիջապէս խլելը գնդա- նացիների հաժար օգտաւէտ կը լինի, որովհետև Ռուսաստանում առաջ եկած ուսնն մի անկարգութիւն կը խանգարի պատերազմը կանոնաւոր կերպով առաջ տանել:

Տեսնենք ճիշտ է այդ:

Ամենից առաջ մի տեսնենք, թէ ինչու պէտք է անկարգու- թիւն լինի և ինչու — պէտք է գիւղը գիւղի դէմ դուրս գայ, եթէ հողը անմիջապէս վերցնելու լինենք:

Բուլղերիկները, ընդհակառակը, այն կարծիքին են, որ այն ժամանակ աւելի շատ կարգ կը լինի, քան հիմա:

Ի հարկէ կարող է պատահել, որ երկու գիւղի մէջ վէճ ա- ռաջ դայ հողի պատճառով. բայց չէ՞ որ երկար վիճելուց յետոյ վերջ ի վերջոյ մի կերպ համաձայնութեան կը գան: Հողագուրկ գիւղացին հօ չի կարող առանց հողի նստել:

Բայց հազար անգամ աւելի շուտ կարող է պատահել, որ հարեան գիւղերի գիւղացիները, և ոչ միայն հարեան գիւղերի, այլև ամբողջ Ռուսաստանի բոլոր գիւղացիները վէճ ու կռիւ ու- նենան Ռուսաստանի բոլոր կալաժատէրերի ու հարուստների հետ, քան թէ այդ աղքատ մարդիկ վեր կենան իրենց նման աղ- քատների դէմ:

Եւ քանի ուժեղ ու համերաշխ լինի աղքատ գիւղացիների կռիւը հարուստների ու կալաժատէրերի դէմ, այնքան աւելի շուտ կարող է խեղճ գիւղացին իր կեանքը բաժնելու:

Ասում են նոյնպէս, թէ հողը կալաժատէրերից խլելը ան- կարգութիւնների պատճառ կը դառնայ, որ գիւղացիք կըսկսեն թալանել ու հրդեհել:

Բուլղերիկները դրան պատասխանում են, որ դա սուտ է:

Առաջին՝ գիւղացիք շատ լաւ են հասկանում, որ յիմարու- թիւն կը լինի թալանել ու այրել այն, ինչ որ իրենք պէտք է վերցնեն, և երկրորդ՝ բուլղերիկները խորհուրդ են տալիս հողը վերցնել կազմակերպւած ձևով, այսինքն ընդհանուր վճռով, ամ- բողջ համայնքի, ամբողջ գիւղի վճռով և այն էլ գիւղացիական պատգամաւորների խորհուրդի, գիւղացիական կոմիտեների ղե-

կալաւորութեամբ կամ այլ յեղափոխական կազմակերպութիւնների ու կոմիտեների առաջնորդութեամբ, որոնք պէտք է այնպէս կաղ- մակերպւած լինեն, որ այդ խորհուրդներում և կոմիտեներում աղքատ գիւղացիները մեծամասնութիւն կազմեն:

Ելած հողերը պէտք է դանւեն Գիւղացիական Պատգամա-ւորների խորհուրդների իրաւունքի տակ կամ ուրիշ այնպիսի յեղափոխական կազմակերպութիւնների ձեռքին, որոնք կ'աղմաժ պէտք է լինեն գիւղացիների ձեռքով:

Ահա թէ ինչու բուլղերիկների կուսակցութիւնը «պահանջում է, որ բոլոր հողը անմիջապէս անցնի գիւղացիների ձեռքը, որոնք պէտք է կազմակերպւած լինեն գիւղացիական Պատգամաւորների խորհուրդներում կամ տեղական ինքնավարութեան ուրիշ կոմի-տեների մէջ, որոնց պէտք է ընտրեն գիւղացիները իսկական գեմոկրատական եղանակով, այսինքն իսկական ժողովրդի, ամե- նաչքաւոր գիւղացիների ձեռքով և ազատ պէտք է լինեն բոլորո-վին կալաժատէրերից ու չինովնիկներէրց»:

Ո՞րն է լաւ ձեռք համար, — հարցնում են բուլղերիկները, — հողը առաջայ պէս կալաժատէրերի ձեռքին մնա, թէ անմիջապէս անցնի գիւղացիների ձեռքը:

Բուլղերիկներն ասում են, որ աւելի լաւ կը լինի, որ հողն ան-միջապէս անցնի գիւղացիների ձեռքը:

Իսկ սոց.-յեղափոխականները խորհուրդ են տալիս սպասել մինչև Հիմնադիր Ժողովը:

Ասում են եթէ հողը հէնց հիմա խլել ու բաժանել, ֆրոնտի ղեկւորներին հող չի ընկնի:

Դա ճիշտ չէ: Բուլղերիկները պահանջում են «բոլոր հողերի նացիոնալիզացիա»:

Ի՞նչ է նշանակում նացիոնալիզացիա:

Գրա նշանակում է, որ բոլոր հողերի սեփականատէրը դառնում է պետութիւնը, ամբողջ ժողովուրդը: Սակայն այդ հո-ղերի կառավարիչները լինելու են տեղական գեմոկրատական (ժո-ղովրդական) հաստատութիւնները:

Հնոգն Ասածունն է, հողը ոչ ոքինը չէ՞, — ասում են գիւ-ղացիները: Նշանակում է, որ հողը պէտք է պատկանի բոլորին,

ամբողջ հասարակութեանը և առանձնապէս ոչ որին չը պէտք է պատկանի. նշանակում է, որ հողը պէտք է գտնուի ամբողջ հասարակութեան ձեռքին, նա պէտք է կառավարի հողերը իրենից ընտրած մարդկանց ձեռքով,—գիւղացիական պատգամաւորների խորհուրդների և այլ նման կազմակերպութիւնների միջոցով:

Ահա թէ բոլշեւիկներն ինչ են ուզում:

Հասկանալի է, որ Ֆրոնտի զինւորները վախենալու ոչինչ չունեն:

Ընդհակառակը, անհող մնալուց նրանք այն ժամանակ պէտք է վախենան, եթէ մինչև Հիմնադիր ժողովը հողը գիւղացիների ձեռքը չանցնի:

Ի հարկէ լաւ բան է Հիմնադիր ժողով գումարելը, բայց դրանից աւելի լաւ բան կը լինի, որ Հիմնադիր ժողովը միայն ընդունի իրենից առաջ արդէն կատարւածը*):

Բանից դուրս է դալիս, որ ամենեկին հիմք չը կայ վախնալու, թէ գիւղում խառնաշփոթութիւն ու թշնամութիւն կառաւանայ, քանի որ բոլշեւիկները խորհուրդ չեն տալիս հողը բաժանել:

Հողը բաժանելու հարցը և այն, ինչ որ բոլշեւիկներն են ասում, իրարից բոլորովին տարբեր բաներ են. նրանք ուզում են, որ բոլոր հողերը անմիջապէս անցնի ամբողջ ժողովրդի ձեռքը:

*) Յունվարի 5-ին գումարեց Հիմնադիր ժողովը: Նրա անդամների մեծամասնութիւնը կազմում էին մանր-բուրժուական տարրերը, գլխաւորապէս էսերները, որոնք Հիմն. ժողովի ընտրութիւնների ժամանակ դեռ ևս վախելում էին ժողովրդի հաւատն ու վստահութիւնը: Պարզ էր հէնց սկզբից, որ ժողովի այդ կազմը չէր կարող ընդունել այն արժաւանքան փոփոխութիւնները, որ կատարւել էին Ռուսաստանում երկրորդ յեղափոխութեամբ: Երբ Բանւոր-Գիւղացիական կառավարութեան ներկայացուցիչը առաջարկեց Հիմնադիր ժողովին ընդունել հոկտեմբերի 25-ի յեղափոխութեան նշանումները և հաստատել հրապարակած դեկրետները (հողը ժողովրդին տալու, բանկերը նացիոնալիզացիայի ենթարկելու մասին և այլն)—Հիմն. ժողովը մերժեց այդ առիւթը, և Բանւոր-Գիւղացիական կառավարութիւնը ցրեց այդ ժողովը, որն այլևս ոչ ժողովրդի կամքի արտայայտիչն էր, ոչ էլ յեղափոխութեան բարեկամը:

Ա. Թ.

Սոցիալիստ-յեղափոխականներն ու մենշեւիկներն ասում են, թէ հողը բաժանելը դժուար գործ է. Ռուսաստանը մեծ է, բոլոր նահանգներում հողը միատեսակ չի, անկողելի է շուտով լաւ օրէնք գրելը:

Այդ բոլորը ճիշտ է. բայց մանրամասնութիւններով զբաղւել, մանրամասն օրէնք գրել կարելի է և յետոյ. դա ջոկ բան է հողը խլելը բոլորովին այլ բան:

Հողը պէտք է խլել և անմիջապէս տրւի գիւղացիներին առանց վճարի. դրա համար մեծ օրէնք հարկաւոր չէ գրել: Հարկաւոր է միայն հաստատել, որ բոլոր հողը ամբողջ ժողովրդինն է և որ այսուհետև հողի կառավարիչները պէտք է տեղական գիւղացիները լինեն՝ գիւղացիական պատգամաւորների խորհուրդները կամ գիւղացիական յեղափոխական կոմիտէները. որ գիւղացիները էլ արեւոյ չպէտք է տան կալածատէրերին, որ կալածատէրերի բոլոր ճորտաւիրական պահանջներին ու իրաւունքներին վերջ է տրւում:

Այդպիսի մի օրէնք գրելն ու հաստատելը հեշտ է և կարելի. իսկ մանրամասն կերպով բացատրելն ու տարածելը կարելի է յետոյ:

Հիմա ժամանակ չը կայ երկար օրէնքներ գրելու, հիմա պէտք է գործել:

«Շատ լաւ,—կասեն.—ենթադրենք դուք հողը խլել եք, ինչով պէտք է մշակէք այդ հողը. չէ որ ոչ մեքենայ կայ, ոչ անասուններ (կենդանի և մեռեալ ինվենտար), ոչ էլ մշակներ:

Ճիշտ է. քիչ է այդ տմենը. բայց բոլշեւիկները պահանջում են, որ թէ մեքենաները և թէ անասունները խլեն հարուստներէն և կալածատէրերից և տրւեն կամ գիւղացիական խորհուրդներին կամ գիւղացիական յեղափոխական կոմիտէներին:

Ինչ վերաբերում է մշակներին, անհրաժեշտ է գիւղ ուղարկել պատերազմում վերցրած զերիներին և քաղաքներում նստած մեր ձրիակեր կանանց ու տղամարդկանց:

Մինիսար Կրենսկին աւելի լաւ կանէր՝ փոխանակ կանացից կազմած մահու քառալիոններ ուղարկելու Ֆրոնտ, նը բանց գիւղ ուղարկէր՝ զինւորների կանանց օգնելու:

Ահա թէ ինչու բոլշեիկների կուսակցութիւնը պաշտպանում է այն կոմիտէների արած բայերը, որոնք Ռուսաստանի շատ տեղերում կալածատէրերի կենդանի ու մեռեալ ինձինստարը տալիս են այդ կոմիտէներում կազմակերպւած գիւղացիների ձեռքը, որպէսզի այդ ինձինստարը հասարակականօրէն—կազմակերպւած ձևով գործածւի բոլոր հողերը մշակելու համար:

Հիմա պարզ է, թէ ինչու չեն սիրում բոլշեիկներին կալածատէրերն ու կապիտալիստները և զանազան աղաներն ու նրանց կուսակցութիւնները—կողէտները, էսերները և մենշեիկները:

Պարզ է, թէ ինչու են բոլշեիկներին դաւաճան ու մատնիչ անւանում: Կալածատէրերի ու նրանց բարեկամների համար ձեռնառու է, հարկաւոր է, անհրաժեշտ է բաժնասել, զբաղարտիլ բանւորի ու գիւղացու առջ բոլշեիկներին, այսինքն նոյն բանւորներին ու գիւղացիներին, որոնք ժողովրդի համար կուսում են ոչ թէ խօսքով, այլ գործով:

Հէնց այդ է պատճառը, որ կալածատէրերը բաժնասում են բոլշեիկներին:

Իսկ սոցիալիստ-յեղափոխականները, որոնք շատ լաւ գիտեն, որ այդ բոլորը սուտ է, լուկ են և փոխանակ բոլշեիկներին պաշտպանելու, կամ բաժնասողների ջաղացի ջուրն են աւելացնում կամ լուծւում են:

Հարցնող լինի՝ թէ իրենք, այդ սոցիալիստ-յեղափոխականները շատ բան են արել, որ գիւղացիները հող ունենան:

Համարեա ոչինչ: Նրանցից ամենալաւը, երկրագործութեան միւստր Զերնովը լուծւում է կալածատէրերին, ամեն բանում նրանց զիջում է. նա մեծ դժւարութեամբ է կարողացել նրանց համաձայնութիւնն ստանալ, որ Հիմնադիր ժողովը իրաւունք ունենայ մինչև մաշտ եղած հողի առ ու ծախը, կապւած պայմանները չհղած համարել:

Նշանակում է, որ սոցիալիստ-յեղափոխականները չեն կամողանում ստիպել կալածատէրերին, որ նրանք հողերը չծախ՝ չխեն, և զրա պատճառն այն է, որ նրանք կալածատէրերի

հետ մի կառավարութեան մէջ նստած՝ չեն կուսում նրանց հետ, այլ նրանց ետեից են գնում:

Ահա թէ որտեղ է դժբախտութիւնը: Բանից դուրս է գալիս, որ ոչ թէ բոլշեիկներն են մատնիչ ու դաւաճան, այլ նրանք, ովքեր չեն կուսում կալածատէրերի ու կապիտալիստների դէմ. նշանակում է, որ ոչ թէ բոլշեիկներն են գերմանացիների օգտին գործողները, այլ նրանք, ովքեր խայտառակ կերպով ստորագրում են մահաւան պատժի օրէնքը, ովքեր փակում են համագումարները, ովքեր համաձայնում են բանւորներին ու զինւորներին ձերբակալել:

Եւ այս բոլորը կառավարութիւնն է անում. իսկ այդ կառավարութեան մէջ նստած են մենշեիկներն ու էսէրները՝ Սկոբելը, Նիկիտինը, Պլեխանովը, Զերնովը:

III.

Ինչ վերաբերումը ունեն բոլշեիկները դէպի պատերազմը:

Մենք զբաղւեցինք հողի հարցով և տեսանք, որ հողի վերաբերմամբ բոլշեիկները նոյն պահանջներն ունեն, ինչոր ամենաչքաւոր գիւղացիները:

Տեսնենք այժմ, թէ ինչ հայեացք ունեն բոլշեիկները պատերազմի մասին և ինչպէս են ուզում նրան վերջացնել:

Այս պատերազմը, որի նմանը աշխարհը չի տեսել, այս կործանիչ և բոլոր պատերազմներից արիւնահեղ պատերազմը ռուս ժողովրդի ձեռքով չի սկսւել,—ստում են բոլշեիկները,—այդ արել է, առանց ժողովրդի կամքը հարցնելու, յանցագործ, անառակ Նիկոլայ II միացած իր միւստրների ու գեներալների հետ՝ կապիտալիստների ու կալածատէրերի շահերի համար:

Բայց այդ դեռ քիչ է: Այս պատերազմը սկսել են ամբողջ աշխարհի բոլոր մարդակներն ու աւազակները—գերմանական,

սուսական, ֆրանսիական և իտալական կապիտալիստները, հաբսբուրցներն ու բուրժուականները:

Ոչ մի երկրում, ոչ Անգլիայում, ոչ Գերմանիայում, ոչ Ռուսաստանում, ոչ Ֆրանսիայում, ոչ իտալիայում հասարակ ժողովուրդը, բանւորներն ու գիւղացիները յանցանք չունեն այս անխնայած սպանդանոցն ստեղծելու մէջ: Այս պատերազմը երկրներ տիրելու, երկրներ կողոպտելու պատերազմ է, կամ ինչպէս ուսումնականներն են ասում՝ իմպերիալիստական պատերազմ է:

Տեսնենք ճիշտ է այդ: Ճիշտ է արդեօք, որ պատերազմը սկսել են ոչ թէ ազգերի ազատութեան համար, ոչ թէ գիւղացիներին հող տալու համար, այլ մի խումբ կապիտալիստների, բոլոր երկրների ժողովրդակիր հարուստների գրպանները լցնելու համար:

Ինչն ենք, տեսնենք:

Ամեն մարդ գիտէ, որ ամբողջ աշխարհում, ինչպէս և Ռուսաստանում, աշխատողը ժողովրդի մեծամասնութիւնն է, գլխաւորապէս բանւորներն ու գիւղացիները, իսկ այդ աշխատանքի բոլոր պտուղները գտնուում են սակաւաթիւ մարդկանց, կապիտալիստների ձեռքին: Ամեն բան պատկանում է կապիտալիստներին,—թէ հողը, թէ գործարանները, թէ երկաթուղիները, թէ տները, պալատները և թէ փողը. այնինչ բանւորները ոչինչ չունին, բացի իրենց բանւորական ուժից՝ իրենց ձեռքերից: Այդ բանւորական ուժը, ձեռքերը, բանւորներն ապրանքի պէս ծախում են կապիտալիստին և փոխարէնը ստանում են ապրանքներ: Բանւորների պատրաստած ապրանքները կապիտալիստը ծախում է և օգտոււմ, որովհետեւ նա բանւորին այն աշխատավարձը չի տալիս, ինչ որ պէտք է տար, այլ շատ աւելի պակաս է վճարում:

Բանւորի գործադրած ուժի մի մասը կապիտալիստը չի վարձատրում և այդ է պատճառը, որ նա օգուտ է ստանում: Եթէ, օրինակի համար, բանւորը 8 ժամ է աշխատել, կապիտալիստը այդ 8 ժամայ աշխատանքի համար այնքան է վարձ տալիս, ինչքան նա պէտք է, օրինակ, 4 ժամայ համար վճարէր: Եթէ իսկական ձեռով վարձատրէր աշխատանքը:

Չորս ժամայ աշխատանքը կապիտալիստը չի վարձատրում. հէնց այդ 4 ժամն է նրա եկամուտի աղբււրը:

Ոչտեղից է առաջ գալիս կապիտալիստների ահագին օգուտները. կապիտալիստը 4 ժամի համար է միայն փող տալիս, ըայց ինքը 8 ժամի գին է առնում այդ ապրանքը ծախելիս:

Այդպէս է առաջ գալիս կապիտալիստի կապիտալը, այսինքն այն արժէքը, որը նոր արժէք է ստեղծում:

Որտեղ նոր արժէք, օգուտ չի ստեղծում, այնտեղ կապիտալ չկայ, իսկ որտեղ կապիտալ կայ, այնտեղ էլ նոր արժէք, օգուտ կայ:

Այդ օգուտը, ինչպէս վերև ասացինք, առաջ է գալիս ներառից, որ բանւորի աշխատանքի մի մասը կապիտալիստը չի վարձատրում: Պարզ երևում է, որ կապիտալիստը կողոպտում է, բանւորին:

Եւ քանի շատ է կապիտալիստը կողոպտում բանւորին, այնքան նրա կապիտալը մեծանում է. և քանի մեծանում է կապիտալը, այնքան աւելի շատ օգուտ կարելի է ստանալ այդ կապիտալից՝ աւելի շատ բանւորներ վարձելով, մեծացնելով ու ընդարձակելով արդիւնաբերութիւնը (գործարանը, հանքանոցը և այլն):

Իրենց ընթացքով կապիտալիստները բոլորն էլ միատեսակ են—բոլորն էլ ուրիշի հաշիւն են ապրում: Բայց իրենց պարագայով և ունեցած կապիտալով իրարից տարբերւում են—կան մոռնող և ունեցած կապիտալով իրարից տարբերւում են—կան խոշոր, միջակ և մանր կապիտալիստներ. կան գործարանատէրեր, վաճառականներ և բանկիրներ: Կապիտալիստների մի մասը բանւորների ձեռքով ապրանքներ է պատրաստում, միւս մասը այդ ապրանքները առնում ու ծախում է, մի մասն էլ շահով փող է տալիս, կրեդիտով է ապրում:

Կապիտալիստներ կան, որոնք անչափ հարուստ են, դրանք շատ քիչ են. միջակ կապիտալիստները աւելի շատ են, իսկ մանրերի թիւը մեծ է:

Եթէ մարդ լաւ մտածի, կը հասկանայ, որ քանի գնում այնքան աւելի է դժուարանում փողը կապիտալով գործ սկսելը: Այդպիսի փողը կամ միջակ կապիտալ ունեցողին մեծ կապիտա-

լիստը շուտով կը խեղդի: Միշտ և ամեն տեղ յաղթողը մեծ կապիտալիստն է, մեծ գործարանատէրը, մեծ վաճառականը, մեծ բանկը:

Այդ բանը ամենից լաւ երևում է այն ժամանակ, երբ արգելաբերութիւնը և առևտուրը կանգ է առնում, երբ հարկւրաւոր մանր ու միջակ կապիտալիստներ սնանկանում են: Դիմացողը միայն մեծ արիւն խմողներն են, որոնք աւելի են մեծանում և աչքածակ դառնում:

Դրանց կապիտալները հաւաքւում են առանձին հաստատութիւնների մէջ—բանկերում, որոնք ամբողջ աշխարհի տէրն են:

Վերջինք, օրինակի համար, Ռուսաստանը: Ռուսաստանի կապիտալիստների ամենամեծ կապիտալը գտնւում է 19 բանկերում, որ ոչ թէ մի միլիոն է կամ հարկւր միլիոն, այլ մի քանի հազար միլիոն: Նա 8 միլիարդից աւելի է, այսինքն ութ հազար միլիոն (8,235 միլ. ռուբլի):

Այդ բանկերի գլխաւոր ղեկավարները ամենահարուստ ռուս կապիտալիստներն են, ինչպէս օրինակ՝ Գուչկովը, Բաբուշինսկին, Կոնովալովը, Տերեշչենկովն*, Մարգովը և զրանց նման արիւն ծծողները մի խմբակ, որոնք ամբողջ Ռուսաստանը իրենց ձեռքն են առել:

Այդ գեռ քիչ է: Ամենախոշոր բանկերը ամենասերտ կապերով կապւած են արտասահմանեան բանկերի, արտասահմանեան կապիտալիստների հետ,—առևտրական բանկերի մէջ ամենամեծ կապիտալիստներն են Ֆրանսիական կապիտալիստներին (55%), ապա գերմանական կապիտալիստներին (35%), յետոյ արգէն անգլիացիներին (10%):

Այդ արտասահմանեան կապիտալները տաք տեղ են գտել զանազան կապիտալիստական միութիւնների, ընկերութիւնների մէջ (սինդիկատների, տրէստների, կարտելների մէջ): Այդպիսի միութիւններ են կազմել բոլոր ածխահանքերի տէրերը (Պրոդու-

զոլ), երկաթեղէնի գործարանները, նաւթահանքերը, ցեմէնտի գործարանները և այլն:

Ինչ են անում այդ 19 խոշոր բանկերը: Նրանք աճող արգելաբերութիւնն ու առևտուրը իրենց ձեռքն են առել: Նրանք են փող տալիս գործարաններ շինելու, երկաթուղիներ անցկացնելու, մեծ առևտուր սկսելու: Նրանք իրենց գերին են դարձրել մինչև անգամ պետական գանձարանը, որովհետև կառավարութիւնը առանց բանկերի չի կարող մի կողէկ փոխառութիւն անել:

Ամեն տեղ, ինչ գործի մէջ էլ մասնակցեն բանկերը, ահագին օգուտներ են վերցնում, և իրենց այդ օգուտների համար նրանք պատրաստ են ամենքին ծախելու:

Արտասահմանում՝ Ֆրանսիայում, Անգլիայում, Գերմանիայում և Ամերիկայում հարուստների բանն աւելի լաւ է. այնտեղ կապիտալներն ու կապիտալիստներն աւելի են խոշոր:

Ֆրանսիայում չորս ամենախոշոր բանկեր ամբողջ երկիրը իրենց ձեռքն են առել: Գերմանիայում ամբողջ արգելաբերութիւնն ու առևտուրը երկու-երեք բանկի ձեռքին է և մինչև անգամ Վիրլենբլադ խոնարհ ծառայի պէս վիզը թեքում է այդ բանկերի առաջ: Ամերիկայում բոլոր հարստութիւններն ու ամբողջ իշխանութիւնը մի քանի տասնեակ խոշոր միլիարդատէրերի ձեռքին է. նոյնը Անգլիայում և իւրաքանչիւր կապիտալիստական երկրում:

Այդ խոշոր կապիտալիստներից կախումն ունեն հազարավոր մանր կապիտալիստներ, որոնք ճնշւում ու խեղդւում են աւելի մանր գործարանատէրերին, խանութպաններին և իրենց ճորտը դարձնում միլիոնաւոր բանւորներին ու գիւղացիներին:

Եւ քանի մեծանում ու հարստանում են սակաւաթիւ խոշոր կապիտալիստները, այնքան մանրերի համար դժուարանում է կուել նրանց գէմ:

Մանր գործատէրերը կամ ոչնչանում են, կամ գերի են դառնում մեծ գիշատիչի ձեռքին:

Այդ է պատճառը, որ մի ահագին տէրութեան մէջ ամեն բան կառավարւում է հարուստների մի փոքրիկ խմբակի ձեռքով:

*) Գուչկովը, Կոնովալովը և Տերեշչենկովն Կերէնսկու ժամանակաւոր Կառավարութեան մինիստրներն էին: Ա. Թ.

Վերցնենք մի օրինակի Խոշոր գործարանատէրերը իրենց երկաթեղէնի գործարաններում թնդանօթներ են պատրաստում և առհասարակ ամեն տեսակ զէնք ու զրահ, որ զօրքին հարկաւոր է: Հասկանալի է, որ նրանք կախումն ունեն այն կապիտալիստներից, որոնք երկաթ ու պողպատ են պատրաստում: Այդ կախումն առանձնապէս զգացւում է այն ժամանակ, երբ զէնք պատրաստելու մեծ պահանջ կայ: Այդ կախումից ազատ լինելու համար թնդանօթ պատրաստող գործարանների տէրերը իրար հետ ընկերանում են և կազմում թնդանօթային գործարանների սինդիկատ: Այդ ընկերութիւնը կամ միանում է պողպատի գործարանատէրերի հետ, կամ՝ եթէ նրանք հակառակում են՝ բանկերի օգնութեամբ բաց է անում իր սեփական պողպատի ձուլարանները և առհասարակ իր հալոցներն ու մետաղագործարանները:

Այսպիսով միևնոյն մարդիկ իրենց ձեռքին ունենում են թէ՛ երկաթեղէնի և թէ՛ երկաթ ու պողպատ պատրաստող գործարաններ: Բայց պողպատ ստանալու համար հարկաւոր է երկաթի հանք: Ուրեմն պէտք է կամ հանքատէրերի հետ միանալ, կամ գնել այդ հանքերը: Այստեղ օգնութեան հասնողը դարձնալ բանկն է: Բայց առանց անուխի ոչ մի գործարան չի կարող բանել: Նշանակում է, որ պէտք է կամ միանալ անխաղճների հետ, կամ գնել անխաղճները: Օգնութեան հասնողը էլի բանկն է: Բացի այդ, թէ՛ թնդանօթները, թէ՛ պողպատը, թէ՛ հանքը, թէ՛ քարածուխը հարկաւոր է մի տեղից տեղափոխել ուղած տեղը: Նշանակում է՝ ամբողջ արդիւնաբերութիւնը կախումն ունի երկաթուղիներից ու նաւերից: Ամենագոր բանկը այստեղ էլ է օգնութեան հասնում:

Այսպիսով մի քանի մարդիկ, ինչպէս օրինակ Ամերիկայում, իրենց ձեռքն են առնում համարեա բոլոր գործարանները, հանքերը, երկաթուղիներն ու նաւերը:

Եւ որովհետեւ փողը բանկերն են տալիս, այդ պատճառով ասենք և ամեն ինչ բանկերի գերին է դառնում:

Բայց քանի բանկերը հարուստ են լինում, քանի խոշոր են լինում կապիտալիստները, այնքան վատթարանում է բանւորները և գիւղացիների դրութիւնը:

Կապիտալիստներն ինչպէս ուզում են, այնպէս էլ վարում են բանւորների հետ: չէ որ պետութեան մէջ ամբողջ իշխանութիւնը կապիտալիստներն ու բանկերը փողով գնել են:

Միայն այն մարդկանց դրութիւնն է լաւ, ով կապիտալիստներին օգնում է բանւորներին ու գիւղացիներին քերթելու. այդ բախտաւորները ինժեներներն են, գիրեկտորները և կապիտալի միւս սպասաւորները, բացի դրանից այն գործատէրերն ու խանութպանները, որոնց դեռ մի առ ժամանակ խնայում է կապիտալիստը:

Բանւորներն ու գիւղացիները աղքատանում են: Ապրուստը քանի գնում՝ դժարանում է: Ամեն ինչ թանկանում է, որովհետեւ կապիտալիստը ապրանքների գինը աւելացնում է, առանց միևնոյն ժամանակ բանւորների աշխատավարձն աւելացնելու. դեռ մինչև անգամ իջեցնում է աշխատավարձը:

Բանւորը ամեն բանից զրկւում է իրեն. գիւղացին կէս գնով իր հացը ծախելով գնում է կալաճատիքով լծի տակ մտնում:

Այնինչ կապիտալիստը քանի գնում՝ աւելի մեծ քանակութեամբ է ապրանք արտադրում: չէ որ ծախու ապրանքը հետզհետէ շատացնելով կարող է նա իր օգուտը հետզհետէ մեծացնել:

Մի տարօրինակ բան է առաջ գալիս. ապրանք շատ կայ, գնող չկայ, որովհետեւ ոչ բանւորը, ոչ գիւղացին փող չունեն: Այն շուկան, որտեղ կապիտալիստը իր ապրանքը ծախում է, նեղ է նրա համար: Կապիտալիստը նոր շուկայ է որոնում: Բայց քանի որ ամեն կապիտալիստի համար առաջին շուկան իր հայրենի շուկան է (ուրեմի համար՝ Ռուսաստանը, գերմանացու հայրենի Գերմանիան), այդ պատճառով, երբ այդ շուկան նեղանում է իր համար, կապիտալիստը իր ապրանքներն ուղարկում է օտար երկրներ:

Իհարկէ կապիտալիստն ամենից առաջ գնում է այնպիսի երկիր, որտեղ արդիւնաբերութիւն չկայ, որտեղ իշխանութիւնը թոյլ է, որտեղ ինքը դիմադրութեան չի հանդիպի:

Այդպէս վարւեցին անգլիացիք՝ տիրելով Հնդկաստանին, Աֆ-

բիկայի ու Ամերիկայի մեծ մասին, հաժարեա ամբողջ Աւստրա-
լիային ու մօտն Չինաստան. ֆրանսիացիք՝ որոնք տիրեցին
Աֆրիկայի ու Չինաստանի ուրիշ «մասերին ու այլ երկրներ.
նոյնը արեց Ռուսաստանը, տիրելով Սիբիրին, Կովկասին, Բու-
խարային, Խիվային ու Պարսկաստանի մի մասին:

Այդ երկրներում ապրում են վայրենի կամ կիսակիրթ ժողովուրդներ. նրանք զօրք, հրացան ու թնդառններ չունեն: Լուսավորած կապիտալիստները այդ երկրները մանում են թնդառններով ու գինեգործությամբ:

Եւ ինչ ենք տեսնում. համարեա ամբողջ աշխարհը բաժանա-
ւած է արդէն խաշոր յափշտակիչների մէջ—Աֆրիկայի հարիւր
մասից միայն տասը մասն է մնացել, որ կապիտալիստները դեռ
չեն տիրել. Աւստրալիայում հարիւրից միայն մի մասն է ազատ
մնացել. ուրիշ շատ տեղերում ամբողջ երկիրը նրանց ձեռքին է:

Ներդաշնան տէրութիւնների վերցրած այդ հողերին կոլոնիա (գաղութ) են ասում: Ամենամեծ կոլոնիաները գտնուում են անգլիական և ֆրանսիական կապիտալիստների ձեռքին:

Գերմանացիների ունեցած կոլոնիաները բխել են. հասկանալի է, թե ինչու գերմանացի կապիտալիստները վաղուց է, ինչ երազում են կոլոնիա խլել մեկից, նոր շուկայ ձեռք բերել:

Եւ ինչպէս առաջ անգլիական կապիտալիստները կռուած էին հոլանդական, իսպանական ու Ֆրանսիական կապիտալիստներէ դէմ, մինչեւ որ վերջ ի վերջոյ յաղթեցին բոլորին ու աշխարհի տէրը դարձան, այնպէս էլ այժմ գերմանական կապիտալիստներն են վճել կռուով շուկայ բաց անել իրենց ապրանքներէ համար:

Բայց աշխարհը արդէն բաժանւած է հին զիշատիչների մէջ.
նրանց աւելացել են նոր զիշատիչներ—ուռսները, ամերիկացիք,
հապոնացիք, որոնց համար իրեց հայրենիքը նեղ է:

Եթէ Սեբեթան վերցնեն՝ առաւ, ֆրանսիացի և իտալացի կապիտալիստները կը խանգարեն. Տաճկաստանը վերցնեն՝ նոյն առանները, ֆրանսիացիք, իտալացիք և անգլիացիք են խանգարողը—առնիկաներին պոկել ով չի ուզի:

Թէ Պարսկաստանն են մտնում՝ նա էլ է ուրիշներ թաթի

տակ—առասներն ու անգլիացիք ասդ երկիրը իրենց մէջ գաղանձ-
դաշնագրով բաժանել են արդէն: Անգլիացի կապիտալիստները
առասներին ասել են՝ «Դուք հիւսիսում թալանեցէք պարսիկներին,
մինք հարաւում»: Ասել են ու սկսել թալանել խեղճ Պարսկաս-
տանը, և այդ թալանի անունը դրել են՝ «պոստական շահեր»
պաշտպանութիւն»: Պարսիկները խեղդում են այդ պաշտպանու-
թիւնից, իսկ առասական և անգլիական Գուլիկները, Կո՛ովարդ-
ներն ու Մարդգիսները իրենց չթեղէնը ծախում են Պարսկաստա-
նում և խնդում, ծիծաղում:

Միայն Պարսկաստանը չէ, որ թալանուում է աշխարհակեր
թալանչիներէ ձեռքով: Եապոնական կապիտալիստները զէնքի
ուժով իրենց ձեռքն են գցել սի ահագին երկիր՝ Կորէան:

Ռուս, գերմանացի, անգլիացի, ֆրանսիացի, հապոնացի, իտալացի և ամերիկացի կապիտալիստները հապոնական պատերազմից տաս տարի առաջ իրար մէջ բաժանեցին Չինաստանը և իրենց հազարաւոր զինուորների կեանքը զոհելով այդ թալանի համար, յայտարարեցին, թէ «Չինաստանը խաղաղացնելու համար այդ անուս՝ 1905 թւին ռուսական կապիտալիստները Մանչուրիայի հասար հարիւր հազարաւոր ժողովուրդ կոտորեցին»։ Անգլիացիք մի ամբողջ տէրութիւն վերցրին—բուրերի երկիրը։

Այս պատերազմում գերմանական կապիտալիստները դարձ-
րեն ու կողոպտել են Ռեզլիտն ու Մերքիան, ուստի կապիտալիստ-
ները՝ Հայաստանը, անգլիական ու ֆրանսիական կապիտալիստ-
ները խել են Աֆրիկայում գերմանական գաղութները (կոլոնիա),
ներք խել են Աֆրիկայում գերմանական գաղութները և հիմա
նպատակները Չինաստանի գերմանական գաղութները և հիմա
էլ ամերիկայի կապիտալիստների հետ մտածում են Չինաստանը
կողոպտելու մասին. ֆրանսիական կապիտալիստները երազում
են Գերմանիան բաժան-բաժան անելու մասին, գերմանական կա-
պիտալիստները՝ Ֆրանսիան բաժան-բաժան անելու մասին, ուստի
կապիտալիստները՝ Տաճկաստանը վերցնելու մասին, Իտալացի
կապիտալիստները արդեն Ալբանիայի տեղն են դարձնել:

Ամբողջ աշխարհում թալան է կատարւում և այդ թալանը
քողարկում են ազատութեան սուրբ խօսքերով, հռոմ են Ռու-
սաստանի յեղափոխութեան փրկութեան ժառին, իբրաք մեղադրում

են պատերազմ սկսելու մէջ և այդ աղմուկի մէջ թոյլ են գցում ժողովրդի վիզը և թալանում, թալանում, անվերջ թալանում:

Ժողովրդի ազատութեան մասին են խօսում, բայց զօռով, մահաւան պատժի սպառնալիքի տակ ստիպում են մարդկանց յարձակում գործել ֆրոնտում:

Ահա թէ ինչու են բոլշևիկներն ասում, որ այս պատերազմը իմպերիալիստական, յափշտակողական, թալանի պատերազմ է:

Այս պատերազմից օգուտդները, հարստացողները միայն կապիտալիստներն են, վեսաւորը, զոհողը ժողովուրդն է, թէ իր ունեցածը տալով, թի իր կեանքը տալով: Միլիոնաւոր ժառանգ են կոտորել, ժողովրդի ունեցածը յափշտակում է, սրի ու կրակի բերան են տալիս ամբողջ երկրներ, և այս բոլորը ինչի համար—միայն կապիտալիստների շահերի, նրանց զրպանները լըցնելու համար:

Ժողովուրդը, ուստի բանւորներն ու զինուոր-գիւղացիները վաղուց էին այդ հասկացել և թագաւորին դիմելու ժամանակ Պետերբուրգի ժողովներում «հաց և խաղաղութիւն» էին գոչում:

Ինչ պէտք է անել, որ ոչ միայն Ռուսաստանի, այլ և ամբողջ աշխարհի ժողովուրդները հաց ու խաղաղութիւն ձեռք բերեն:

Առանց խաղաղութեան, առանց պատերազմին վերջ տալու հաց չկայ. հաց ունենալու համար խաղաղութիւն պէտք է ձեռք բերել:

Տեսնենք ինչ են ասում այդ մասին բոլշևիկները:

Այդ առթիւ շատ զրպարտութիւններ են տարածում բոլշևիկներն մասին. ասում են, թէ նրանք միայն Վիլհելմի հետ են օւզում հաշտութիւն կապել, որ նրանք հրաժարւում են յարձակումից և զօրքի մէջ խառնակութիւններ են գցում, որ նրանք Վիլհելմից կաշառած մատնիչներ են ու 20 միլիոն փող են ստացել գէրմանացիներից:

Տեսնենք ճիշտ է, որ բոլշևիկները միայն Վիլհելմի հետ են ուզում հաշտութիւն կապել: Դա մի պլանի սուտ է: Երբէք, ոչ մի տեղ, ոչ լրագրներում, ոչ ժողովներում ոչ մի բոլշևիկ չի ասել թէ Վիլհելմի հետ սեպարատ հաշտութիւն պէտք է կապել:

Եւ ինչպէս կարող էր բոլշևիկը, սոցիալիստը այդպիսի խօսք ասել, որի կարծիքը պատերազմի մասին քիչ առաջ տեսանք:

Բոլշևիկ-սոցիալիստը, որ ասում է, թէ այս պատերազմը, յափշտակողական, թալանի պատերազմ է, որ այս պատերազմը օգուտելով գիւղացիների տգիտութիւնից՝ սկսել են բոլոր երկրներին կապիտալիստները իրենց յափշտակողական նպատակներին հասնելու համար—այդպիսի սոցիալիստը չի կարող ասել, թէ հասնելու համար—այդպիսի սոցիալիստը Վիլհելմի հետ այս պատերազմին կարելի է վերջ տալ միայն Վիլհելմի հետ առանձին հաշտութիւն կնքելով: Այդպիսի խաղաղութիւնը նախ ժողովրդին ոչ հաց և ոչ հող կտայ, որովհետեւ Վիլհելմը նորիս մի բռնակալ է, ինչպիսին ուսական և միւս բռնակալներն սի մի բռնակալ է, ինչպիսին հաշտութիւնը ուղղակի անկարելի է, ու են, երկրորդ՝ այդպիսի հաշտութիւնը ուղղակի անկարելի է, որովհետեւ ուստի բռնակալների և նրանց ընկեր Կերենսկիների ոտքով հետո ուստի բռնակալների և նրանց ընկեր Կերենսկիների կապած են անզլիական ու ֆրանսիական կապիտալիստներից կապած են անզլիական ու ֆրանսիական կապիտալիստները, նման այն սայլակներին, որ հնումը կապում էին տաժա-նակիրներին ոտներէից:

Ոչ, ասում են բոլշևիկները, այս յանցաւոր պատերազմից մենակ ազատել անկարելի է: Այս պատերազմը շուտով և յոգուտ ժողովրդի վերացնելու համար միայն մի ճանապարհ կայ—յայ-տարարել պատերազմի պատերազմի դէմ, այսինքն՝ պատերազմ բոլոր երկրների բոլոր ճնշածների—ընդդէմ բոլոր երկրների բոլոր ճնշողների:

Իսկ դրա համար հարկաւոր է, որ Ռուսաստանի բոլոր բանւորներն ու զիւղացիները միանան ամբողջ աշխարհի, նմանապէս և Գերմանիայի բանւորներին և զիւղացիներին հետ:

«Լաւ էք ասում,— կասեն բոլշևիկներին,—բայց մինչև առումը չուր կը գայ, գորտի աչքն էլ դուրս կը գայ»: Միթէ Խորհուրդը չը դիմեց բոլոր երկրների ժողովուրդներին. ինչ եղաւ հետեան-ը: Ամենից առաջ նոյն Գերմանիայի բանւորներն էին, որ չը մեկնեցին իրենց ձեռքը՝ ուսանորի մեկնած ձեռքը բռնելու:

Եւ ինչպէս կարող էին լուրջ կերպով հաւատալ ուստի կա-ռավարութեան խաղաղասիրութեանը, երբ, առաջին այդ կոստ-վարութիւնը հէնց սկզբից կազմած է ճնշողներից, կապիտա-

Ահա թէ ինչու են բոլշևիկներն ասում, թէ պատերազմը գերշացնելու միակ միջոցը—աշխարհիս բոլոր բանւորների ու գիւղացիների միացումը ընդդէմ ամբողջ աշխարհի կապիտալիստների ու կալածատէրերի—գեււ չի փորձուած, որ նրա ուժը տեսնէինք, և չի փորձուած այն պատճառով, որ իշխանութիւնը գրանւում է ոչ թէ ժողովրդի, այլ կապիտալիստների ու կալածատէրերի ձեռքին:

Ահա թէ ինչու են բոլշևիկներն ասում ու պահանջում, որ ամբողջ իշխանութիւնը տրւի Խորհուրդներին:

IV.

Ինչու են բոլշևիկները պահանջում, որ ամբողջ իշխանութիւնը տրւի Բանտրական ու Զինւորական Պատգամաւորների Խոր-
Խորհուրդներին:

1917 թւի փետրւարի վերջին և մարտի սկզբին Ռուսաստանում տեղի ունեցաւ յեղափոխութիւն: Բանւորներն ու գիւղացի գինւորները փողոց դուրս եկան և կռիւ սկսեցին թագաւորին հաւատարիմ մնացած զօրքերի հետ և յաղթեցին նրանց. բանը նրանով վերջացաւ, որ թագաւորն ու նրա մինիստրները ջանաւորներն, իսկ թագաւորի կառավարութեան տեղ կազմեց կապիտալիստների ու կալածատէրերի կառավարութիւնը:

Ինչու այդպէս հեշտութեամբ գլորեց ամենքից ասուած թագաւորը, որ տասնեակ տարիներ իր պապերի նման խեղդում էր Ռուսաստանի ժողովրդին: Ամեն բան միանգամից չի կատարուում, առանց ուժի յաղթութիւն չի լինում:

Այդ հասկանալու համար չը պէտք է մոռանալ, որ ռուսական պետութիւնը, ինչպէս և ամեն պետութիւն զառակարգերից է բաղկացած:

Կապիտալիստների զառակարգ, այսինքն այնպիսի մարդկանց, որոնք կապիտալներ, գործարաններ, մեքենաներ,

հանքեր ու երկաթուղիներ ունեն: Դրանք ամեն բան ունեն, թէև իրենք ոչինչ չեն շինում, ազատ ապրում են լիութեան ու առատութեան մէջ, շքեղ պալատներում նստած: Նրանց համար աշխատողը միլիոնաւոր բանւոր-սարուկներն են: Բանւորները ոչինչ չունեն, բացի իրենց ձեռքերից, իրենց բանւորական ուժից, որը նրանք ծախում են իրենց գոյութիւնը պահպանելու համար: Դա զարի բանւորներն ու գիւղացի մշակները կազմում են բանւոր զառակարգը: Ուրիշ զառակարգ էլ կայ. դա կալածատէրերի զառակարգն է, այսինքն մեծ հողատէրերի, հարկւրաւոր ու հաշարաւոր գեսեստին հող ունեցողների զառակարգը—պոմոշչիկները, կնեզները, բէգերը, մելիքներն ու միւս բոլոր աղաները:

Դրանք էլ չեն աշխատում: Ռուսաստանում մօտ հարիւր հազար կալածատէր կայ, բայց Ռուսաստանի բոլոր հողերի քառորդ մասը նրանց է պատկանում. գիւղացիները մօտ հարիւր միլիոն են, բայց այդ հարիւր միլիոն գիւղացիները նոյնքան հող ունեն, որքան կալածատէրերի այդ խմբակը: Մնացած հողը կառավարութեան և ուղեւորների ձեռքին է, ուրիշ խօսքով՝ դարձեալ կալածատէրերի ձեռքին, որովհետև կառավարութեան գլուխը առաջ թագաւորն էր (որ Ռուսաստանի ամենամեծ կալածատէրն է), յետոյ կառավարութիւնն տեցաւ կապիտալիստների և նոյն է), կալածատէրերի ձեռքը: Կալածատէրերն ու կապիտալիստները կազմում են բուրժուազիա կոչւած զառակարգը. խոշոր բուրժուազիան: Բանւորները և գիւղացիների մեծամասնութիւնը (լժկան չունեցողները, անհող գիւղացիները) կազմում են բանւոր զառակարգը՝ պրոլետարիատը: Մի կողմը կանգնած են կալածատէրերն ու կապիտալիստները, միւս կողմը բանւորներն ու աղքատ գիւղացիները, մի կողմը (բուրժուազիան) ամեն բան ունի, միւս կողմը ամեն բանի ստեղծողն է, բայց ոչինչ չունի:

Թագաւորների իշխանութեան ժամանակ կալածատէրերը պաշապանում էին նրանց, որովհետև թագաւորը առաջին կալածատէրն էր, և իշխանութիւնը վերևից ներքև, Պետերբուրգից մինչև ամենախուլ անկիւնը, կալածատէրերի ձեռքին էր գտնւում: Մինիստրները, նահանգապետները, գաւառապետները, պրոկուրորները, դատաւորները, զօրքի սպաները—բոլորը կալածա-

աէրեր էին, ոստիկանութիւնն ու ժանդարմներն էլ՝ նրանց կամակատարը, նրանց ծառաները:

Եւ այս բոլոր աղբուկները բանւորի ու գիւղացու արիւնն էին ծծում:

Գիւղացու և բանւորի քրտինքը մեծ մասամբ թագաւորի ու կալածատէրերի զբաղմունք էր մտնում: Պարզ է, որ այս բանը չէր կարող գուր գալ կապիտալիստներին, որոնք կուզէին բանւորի ու գիւղացու աշխատանքի պատուընկերը մենակ վայելիլ, առանց բաժին տալու թագաւորին ու կալածատէրերին:

Ահա թէ ինչու կապիտալիստները կուզէին, որ թագաւորի գլխին մի հսկողութիւն լինի (գահից գցել նրան—Աստուած հեռու տանի... այդպիսի բան նրանք չէին ուզում):

Խոշոր բուրժուազիայի և պրոլետարիատի մէջ, այսինքն՝ մի կողմից կապիտալիստների ու կալածատէրերի և միւս կողմից բանւորների ու գիւղացիների միջև՝ գտնւում է մի շատ մեծ դասակարգ, մանր բուրժուազիայի դասակարգը:

Ծանր բուրժուազիան քաղաքներում կախումն ունի կապիտալիստներից, գիւղերում՝ կալածատէրերից: Բաղաբում մանր բուրժուաները բժիշկներն են, փաստաբանները, ինժեներները, բանկերի կառավարիչները, մանր խանութպանները և այլն: Այդ մարդիկ ապրում են ժողովրդի հաշիւ, կողոպտում են ժողովրդին կապիտալիստի օգնութեամբ, ծառայում են կապիտալիստներին՝ նրանցից ազատաւոր ստանալով և յոյս ունեն իրենք էլ կապիտալիստ, ճիշդէին՝ գառնալու: Գիւղում մանր բուրժուան խանութպանն է, աղան, բահանան, հողատէր ունեւոր գիւղացին: Դրանք այն մարդիկն են, որ խեղճ գիւղացու հաշիւն են ապրում, կալածատէրերի, հարուստների շահերն են պաշտպանում և երազում իսկական կալածատէր դառնալու մասին:

Որովհետեւ մանր բուրժուաները գտնւում են ներկու հակառակ դասակարգերի, այսինքն՝ մի կողմից կապիտալիստների ու կալածատէրերի և միւս կողմից բանւորների ու չքաւոր գիւղացիների միջև, այդ պատճառով նրանք անհաստատ են, անվճռական, մէկ՝ կապիտալիստների ետեից են վազում, մէկ՝ բանւորների, նայելով թէ ուժը ում կողմն է: Եթէ կալածատէրին կապի-

տալիստն է յաղթում, մանր բուրժուան նրա կրօնին է լիզում. եթէ բանւորն է ոտքի կանգնում և յեղափոխութիւնը յաղթում է —մանր բուրժուան գոչում է. «Կեցցէ՛ մեծ յեղափոխութիւնը» և միաժամանակ չորս կողմն է նայում, թէ ինչպէս ներս պրծնի յի գուռն տակով, եթէ կապիտալիստը յաղթող դուրս գայ:

Պարզ է այժմ, թէ ով կարող է յեղափոխութիւն կատարել և ճնշումը վերացնել:

Կապիտալիստն ու կալածատէրը այդպիսի բան չեն ուզում: Նրանք ճնշումը ոչնչացնել չեն ցանկանում այն պարզ պատճառով, որ իրենք էլ են ճնշող և այդ ճնշման միջոցով են նրանք ժողովրդին շահագործում, նրա քրտինքով ապրում:

Ծանր բուրժուազիան չի կարող մինակ, ինքնազուլ, առանց բանւորների ու գիւղացիների մասնակցութեան կռել ազատութեան համար. նա ոչ համարձակութիւն և ոչ ոյժ ունի դրա համար, նա շատ կապկերով է կապւած կապիտալիստի ու կալածատէրի հետ:

Ծիայն մի ուժ կայ, որ ընդունակ է մինչև վերջը կռելու՝ բոլոր ճնշումները վերացնելու համար, ժողովրդին հող ու ազատութիւն տալու, ածրող ճասարակութիւնը հիմնովին վերափոխելու և սոցիալիզմի համար. այդ ուժը քաղաքների և գիւղերի բանւորներն են, գիւղական մշակներն ու աղքատ գիւղացիները, քաղաքային ու գիւղական բանւոր դասակարգը՝ պրոլետարիատը:

Ծանր է, շատ է ծանր բանւորի և գիւղացու (աղքատ գիւղացու) մէջքին դրած բեռը. խեղդում է նա այս հասարակութեան մէջ, իր ազատութեան համար մղած կռում բանւոր դասակարգը կորցնելու ոչինչ չունի, բացի իր տանջանքներից, զբոհանքներից, ու ճնշումից, զբացի իր շղթաներից, բայց կարող է նա ածրող աշխարհը տիրել:

Թէ քաղաքի և թէ գիւղի բանւորութիւնը շատ լաւ գիտի, որ բանւորը միայն իր վրայ կարող է յոյս ունենալ, որ ոչ ոք, ոչ կապիտալիստը, ոչ կալածատէրը, ոչ մանր բուրժուան նրա համար չեն կռի. բանւորը գիտի, որ բոլոր բանւորներն ու չքաւոր գիւղացիները՝ միացած ազատութեան միակ ցանկութեամբ՝

մի հսկայական ուժ են կազմում, իսկ կուռի մէջ յաղթողը նա է, ով ուժեղ է ու վճռական:

Բանւորները գիտեն, որ իրենց անտանելի դրութիւնից ազատելու միակ ճանապարհը ամենավճռական կռիւն է կապիտալիստների ու կալաժատէրերի դէմ:

Այդ կռիւը պէտք է շարունակւի այնքան, որ դասակարգաւոր բանը գոյութիւն չունենայ այլևս, ոչնչանայ գոյութիւն ունեցող անհաւասարութիւնը, ուրիշ խօսքով՝ վերանայ հողի, գործարանների և այն ամենի մասնաւոր սեփականութիւնը, որ բանւոր դասակարգի ձեռքով է ստեղծուած: Միայն այդ ժամանակ կը ոչնչանայ ամեն ճնշում և գերութիւն: Ուրիշ ճանապարհ չկայ կապիտալիստական գերութիւնից ազատելու համար:

Բանւորը գիտի այդ բանը. և նրա շահը պահանջում է ամենավճռական, ամենակատաղի կերպով կուռի ամեն տեսակ ճնշումների ու բռնութեան դէմ, որ խանգարում է նրա այն կուռի, որ մղում է աշխարհը հիմնովին վերափոխելու, սոցիալիզմի իրականացնելու համար:

Նոյն պատճառով կապիտալիստների ու կալաժատէրերի շահը պահանջում է երկրում այնպիսի կարգեր ունենալ, որ նրանց հնարաւորութիւն տայ շահագործելու և ճնշելու բանւորներին ու ստրկացիներին:

Հիմա պարզ է, թէ ինչ ուժեր են կուռում ռուսական յեղափոխութեան մէջ. այդ ուժերն են՝ բուրժուազիան, (կապիտալիստներն ու կալաժատէրերը), մանր բուրժուազիան և բանւոր դասակարգը:

Մինչև թագաւորի գահի խորտակումը Ռուսաստանում ամբողջ իշխանութիւնը կալաժատէրերի ձեռքին էր, որոնց ղրուխը թագաւորն էր:

Այդ իշխանութեան օրերը վաղուց էին համարւած. կապիտալիստներն այնքան էին ուժեղացել, որ չէին կարող հաշուել կալաժատէրերի իշխանութեան հետ, որոնք ամբողջ կեանքի տնիւր կանգնեցնում էին. կապիտալիստները կուռ պէտք է սկսէին իշխանութիւնն իրենց ձեռքն առնելու համար. բայց քանի որ առանց ուժի կուռ չի լինիլ, իսկ ուժը բանւորներն ու գիւղա-

ցիներն են, այդ պատճառով կապիտալիստները՝ թէ խոշոր բուրժուազիան և թէ նրա ետեից գնացող մանր բուրժուազիան, ուղում էին բանւորների ուժից օգտուել իրենց համար իշխանութիւն ձեռք բերելու, իրենց իշխանութիւնը հաստատելու համար, կուռ դուրս գալով թագաւորի դէմ:

Բայց կուռ սկսելիս դասակարգերը առաջ են քաշում իրենց շահերի ու պահանջների ամենալաւ պաշտպաններին, իրենց ամենալաւ անդամներին, ամենապարզացած ու զիտակից մարդկանց, որոնք կազմում են կուսակցութիւնը:

Այս եղանակով մեզ ձօտ, Ռուսաստանում, կազմել ու կազմում են երեք տեսակ կուսակցութիւններ ու դասակարգեր. 1) խոշոր բուրժուազիայի՝ կապիտալիստների ու կալաժատէրերի՝ դասակարգը և նրա կուսակցութիւնները—կոնստիտուցիոնալ-դեմոկրատական կամ, կարճ ասած, կադէտների կուսակցութիւնը և մեկրատական կամ, կարճ ասած, կադէտների կուսակցութիւնը. 2) Բանւոր դասակարգի աջ գտնւած կուսակցութիւնները. 3) Բանւոր դասակարգի աջ գտնւած մանր բուրժուազիայի դասակարգը և նրա կուսակցութիւնները՝ մենշեիկներն ու սոցիալիստ յեղափոխականները կամ կարճ ասած, էսէրները:

Այդ կուսակցութիւններից իւրաքանչիւրը կարող է առաջադրել ու պաշտպանել այն պահանջները, որ առաջադրում ու պաշտպանում է նրան ստեղծող դասակարգը:

Այդ պատճառով կադէտական և նրանից աջ եղած կուսակցութիւնները պաշտպանում են կապիտալիստների ու կալաժատէրերի շահերը: Այդ կուսակցութիւնները ժողովրդի ազատութեան դէմ են, ժողովրդի իշխանութեան դէմ են, հողը գիւղացիներին առանց վճարի տալու դէմ են, նրանք ուղում են, որ ցիներին առանց վճարի տալու դէմ են, կալաժատէրերի ձեռքին իշխանութիւնը կապիտալիստների ու կալաժատէրերի ձեռքին լինի:

*) Այժմ բոլշեիկները կուսակցութիւնը կոչւում է՝ Ռուսաստանի հոմաճնիստական կուսակցութիւն: Հին անունը պահել են մենշեիկները: Ա. Թ.

կան հառաժարութիւն, որը կազմած էր կապիտալիստներէց ու կալածատէրերէց:

Այդ կառավարութեան կողքին բանւորներն ու գիւղացի—գիւնւորները կազմեցին իրենց բանւորական և գիւղացիական կառավարութիւնը—Բանւորական ու Զինւորական Պատգամաւորների Սորուրդը:

Կապիտալիստների կառավարութիւնն ընտրեց ազաններից կազմած չորրորդ Պետական Դումայում, իսկ ժողովրդի կառավարութիւնը՝ զործարաններում, զօրագնացներում, բառալիւսններում, և բոտաններում:

Կապիտալիստների կառավարութիւնը անունով յեղափոխական էր կոչուած, բայց իսկապէս կողմակից էր պատերազմը շահակեցուն, հակառակ էր հողը գիւղացիներին տալու, հակառակ էր ժողովրդի ազատութեան: Ժողովրդի կառավարութիւնը, որքան էլ նա մանր բուրժուական չափաւորութիւն ունենար, կարող էր՝ բոլորիկների ազդեցութեան տակ, պաշտպանել հողը ժողովրդին տալու և պատերազմը վերջացնելու պահանջը:

Ամենքի համար պարզ է, թէ ինչի համար պէտք է կուէին բոլորիկները—տալ իշխանութիւնը Սորուրդների ձեռքը: Պարզ է ամենքի համար, որ կապիտալիստները պէտք է դրան հակառակ լինէին:

Եւ սկսեց կապիտալիստների ու բանւորների կռիւը իշխանութեան համար: Այստեղից էլ առաջ եկաւ իշխանութեան այսպէս կոչուած կրիզիսները:

Երեք կրիզիս եղաւ, մի բանիսն էլ դեռ յետոյ կը լինեն:

Իշխանութեան առաջին կրիզիսը եղաւ ապրիլի 18-21-ին, երկ րդը մայիսի 6-ին, երրորդը՝ յուլիսի 3—4-ին, միւսները կը լինեն մօտիկ ապագայում:

Ինչն էր ապրիլի 18-21 ի կրիզիսի պատճառը: Ահա թէ ինչը:

Տեղափոխութիւնից յետոյ երկու կառավարութիւն էր ստեղծւել. մէկը՝ կապիտալիստներից ու կալածատէրերից, որոնք ուզում էին շարունակել պատերազմը, բայց գիւղացիներին չէին ուզում հող ու լիակատար ազատութիւն տալ, միւսը—Սորուրդն

էր, որը հաշտութիւն էր խոստանում և գիւղացիներին էլ հող ու կատարեալ ազատութիւն: Առաջինի պաշտպանները մի խումբ կապիտալիստներ ու կալածատէրեր էին, երկրորդի պաշտպանները՝ բանւորներն ու գիւղացիները: Կռիւը անխուսափելի էր: Եւ նա շարունակեց մարտ և ապրիլ ամիսներին, երբ, վերջապէս, ապրիլի 18-ին Պետերբուրգի բանւորներն ու գիւնւորները համընթացութիւնից դուրս գալով կազէտ մինիստր Միլիկովի յայտարարութիւնից, որ ասում էր, թէ պատերազմը լիւկովի յայտարարութիւնից, որ ասում էր, թէ պատերազմը պէտք է լինի նւաճողական և պէտք է շարունակել մինչև Գերմանիայի խորտակումը—դուրս եկան փողոց, մօտեցան Մարիինսկի, պալատին, որտեղ ժողովի էին հաւաքւած կապիտալիստ մինիստրները և պահանջեցին հեռացնել Միլիկովին: Այդ բանւորներին ու գիւնւորներին առաջնորդողները բոլորիկներն էին: Միլիկովը հեռացեց, բայց... իշխանութիւնը այնուամենայնիւ Սորուրդների ձեռքը չանցաւ, որ բոլորիկների առաջին պահանջըն էր: Ինչո՞ւ: Ինչո՞ւ իշխանութիւնը Սորուրդների ձեռքը չանցաւ, երբ այդ բանը պահանջում էին բանւորներն ու գիւնւորները, երբ այդ բանւորներն ու գիւնւորները կարող էին ուժով իրադրոծել այդ պահանջը: Հարկաւոր է հասկանալ այս բանը, որովհետեւ գրանով է բացատրւում այն ամենը, ինչ որ կատարւել ու կատարւելու է այժմ:

Իշխանութիւնը Սորուրդների ձեռքը չանցնելու պատճառն այն էր, որ իմքը, Սորուրդը, չցանկացաւ այդ Տարօրինակ է այս, ապրիլիցի, անհասկանալի առաջին հայեացքից, սակայն այդ է իրողութիւնը:

Ո՞րտեղ է գաղտնիքը: Ի՞նչպէս և ինչո՞ւ հրաժարեցին իշխանութիւնից Սորուրդում նստած բանւորներն ու գիւղացիները, երբ Պետերբուրգի բանւորներն ու գիւղացիները պահանջում էին այդ:

Պատճառն այն էր, որ Պետերբուրգի Բանւորական և Զինւորական Սորուրդի ղեկավարները մեղմիկներն ու էսէրներն էին, այսինքն մանր բուրժուազիայի տատանւող, համաձայնութեան ողմակից կուսակցութիւնները:

Տեղափոխութեան սկզբին Սորուրդի անդամների ընտրու-

Թեան ժամանակ բոլորիկ բանւորների մեծամասնութիւնը բանտերում և արտադրարարում էր գտնուում, այդ պատճառով սկզբում, մինչև անգամ բանւորների կողմից, Խորհուրդ ուղարկեցին մենշինկները, իսկ ինչ վերաբերում է զինւորներին, նրանց ճշդորէ մեծամասնութիւնը էսէրների ետեւից գնաց, որովհետև էսէրները ժլատ չէին խոստումների նկատմամբ. նրանք բանւոր զինւորներին իրենց սոցիալիստական դէմքն էին ցոյց տալիս, իսկ գիւղացի-զինւորներին՝ իրենց մանր բուրժուական էութիւնը, խոստանալով հող և դեռ մի բան էլ աւելի՝ Զինւորները, որոնք դեռ լաւ չէին հասկանում, թէ ինչ է կատարում, որոնք էսէրներին դեռ չէին տեսել գործնական կեանքում—Խորհրդում նրանց միացան։ Բացի այդ՝ Խորհրդի անդամների ընտրութիւնը էէնց սկզբից անկանոն էր. Պետերբուրգի 500 հազար բանւորները իրենց կողմից 700 ներկայացուցիչ էլ չը տաին. Խորհրդի համար, այնինչ 100 հազար զինւորները ճազարից աւելի ներկայացուցիչ ուղարկեցին զինւորների կողմից։

Այդ պատճառով Խորհրդում միանգամից ստեղծեց մանր-բուրժուական մեծամասնութիւն, որ 1 ընտրեց Գործադիր կոմիտէ, որի մէջ խառն Զխէիճէն, Ծերեթելին, Սկորեկը, Դանը, Լիբերը և այլ սոցիալիստ—մենշինկներ և մի արուգովիկ՝ խելբից պատուհաս կերենսկին։

Զը տեսնած բան. Պետերբուրգի յեղափոխական բոլշևիկական բանւոր դատակարգի, յեղափոխական զինւորի գլխին կանգնեց բանւորական և զինւորական պատգամաւորների մի մանր բուրժուական խորհուրդ։ Պետերբուրգի բանւորներն ու զինւորները իշխանութիւնը տաին այդ Խորհրդի ձեռքը. բայց յեղափոխութիւնից մահու չափ սարսափած մանր բուրժուաները՝ Ծերեթելին, Դանը, Զխէիճէն, Լիբերը, Սկորեկը, Վոյտինսկին, իր մասին մեծ կարծիք ունեցող համարեա սոցիալիստ կերենսկին հրաժարուում էին իշխանութիւնից և կապիտալիստներին աղաչում էին իրենց օգնել։

Իշխանութեան կրիզիսը այդ ելքն ունեցաւ։ Զը նայեաժ, որ ապրիլի 18—21 ին Պետերբուրգի փողոցները լցւած էին բանւորներով ու զինւորներով և բիչ էր մնացել, որ ահագին ճակատ

տաժարա տեղի ունենար (կապիտալիստների վարձկանները անկիւնից մի բանի բանւոր ու զինւոր սպանեցին), այնուամենայնիւ իշխանութիւնը կապիտալիստների ձեռքին մնաց։

Սակայն ամենքի համար պարզ էր, որ այդ գրութիւնը երկար չէր կարող շարունակել։ Ծանր կացութիւն էր ստեղծուած երկրում—երկաթուղային հաղորդակցութիւնը քայքայուում էր, պարենաւորման գործը վատթարանում, վրայ էր հասնում սովը, աճում էին փողային դժւարութիւնները, կապիտալիստները գործադրկութիւն էին պատրաստում, զօրքը Ֆրոնտում յուզում էր—և բանւորներն ու զիւղացիները տեսնում էին, որ կալաժատէրերի ու կապիտալիստների իշխանութիւնը ոչ մի բանի առաջը չի կարողանում առնել։

Իրաւացի չէին արդեօք բոլշևիկները, որոնք պահանջում էին ամբողջ իշխանութիւնը տալ Խորհուրդներին։ Անպայման իրաւացի էին. ուրիշ ելք չկար այն ժամանակ։ Այդ բանը հասկացել էին նոյնիսկ մանր-բուրժուական սոցիալիստները՝ Ծերեթելին, Դանը և Կերենսկին։

Եւ բանւորների ու զինւորների ճնշման տակ տեղի ունեցաւ կառավարութեան երկրորդ փոփոխութիւնը—կապիտալիստների հետացրին կառավարութիւնից և նրանց տեղը սոցիալիստներ Տատարին մանր-բուրժուազիայի շարքերից՝ մենշինկ Ծերեթելին ու ուրիշներին և սոցիալիստ յեղափոխական Չերնովին, Պեշխոնովին ու Կերենսկուն։ Կապիտալիստ ու կալաժատէր միջնորդները տասը տեղ ունեցան, իսկ սոցիալիստ մանր բուրժուաները միայն հինգ տեղ։

Մենշինկներն ու էսէրներն անգամ արդէն հասկացել էին, որ միակ ելքն այն է, որ իշխանութիւնը տաւ Խորհուրդներին. Եյո, գուցէ և հասկացել էին, բայց կեանքում իրագործել այդ՝ երանք չէին ուզում եւ չէին կարող։ Էէնց այդտեղ է ամբողջ դժբախտութիւնը։ Ծանր բուրժուազիայի Լուսակցութիւնները՝ մենշինկներն ու էսէրները և նրանց ղեկավար Ծերեթելին, Չերնովն ու զոռոգ, ինքնասիրաւոր կերենսկին մահու չափ սարսափել էին կապիտալիստներից ու կալաժատէրերից, որոնք դեռ ապրիլի 21-ից պահանջում էին ձեռքադաւել բոլշևիկ Լենինին և

նրա ընկերներին, ձերբակալել բանւորներին ու զինւորներին, փակել բոլորեկական լրագրները և վերականգնել հին, թագաւորի ժամանակի տատիժները՝ ժողովրդին ճշելու համար:

Ինչ մայիսի 6-ին մենշեիկներն ու էսէրները սարսափած կապիտալիստներից ու կալւածատէրերից, անցան նրանց կողմը, հրաժարելով բանւորների ու զինւորների պահանջներից: Մենշեիկներն ու էսէրները շատ լաւ շատ բարի ժարդիկ են, նրանց առաջնորդները՝ Ծերեթելին, Չերնովը, Կերենսկին, Իանը շատ լաւ ու գեղեցիկ են խօսում, բայց նրանք քաղաքական վախկոտներ են, ժողովրդական գործի դաւաճաններ. նրանք մայիսի 6-ին արդէն անգոր թրպրտում էին կապիտալիստների ու կալւածատէրերի ցանցերում:

Կարիք կմյ ասելու, թէ մայիսի 6-ին կազմած նոր կօւլիցիոն միութարութիւնը չէր կարող ժողովրդին բաւարարել: Աւելորդ է այդ մասին խօսք ասել:

Անհրաժեշտ է ասել միայն այն, որ այդ օրւանից առանձնապէս խիստ հալածանք է սկսւում բոլշեիկների դէմ—նրանց փողոցներում ձերբակալում են, զանազան բաժբասանքներ են տարածում նրանց մասին, սպաները գիշերով ներս են թափւում այն շէնքը, որտեղ «Солдатская Правда» զինւորական լրագիրն էր գտնւում և 30 հազար օրինակ այրում, բոլշեիկներին իրենց բռնած շէնքերից դուրս են անում և սկսում են բաժբասանքներ տարածել, թէ բոլշեիկները գերմանացիներից կաշառւած են:

Սկսում են փորձեր անել զինւորներին բանւորների դէմ զրգուելու, բայց... այստեղ բանւորների ու զինւորների թշնամիները անյաջողութեան են հանգիպում: Բոլշեիկական Չինւորական կազմակերպութիւնը ոչ թէ օրով, այլ ժամով էր մեծանում: Նրա ազդեցութիւնը զինւորների վրայ օրեցօր աճում էր, այդ կազմակերպութեան լրագիրը՝ «Солдатская Правда»-ն անագին յաջողութիւն է ունենում, նրան սիրում են բանւորները, սիրում են զինւորները:

Այն ժամանակ սև հարիւրակային ոյժերը փորձում են մատնիչներ մտցնել Չինւորական կազմակերպութեան մէջ: Պետերբուրգի զինւորական շրջանի գլխաւոր հրամանատարի օգնական

կազմինը առանձին ուղադրութիւն է ցոյց տալիս դէպի բոլշեիկական Չինւորական կազմակերպութիւնը:

Բոլշեիկական Չինւորական կազմակերպութեան անունից դուրս են գալիս զինւորների առջ խօսելու պրովակատորներն ու մատնիչները:

Եի խօսքով բոլշեիկների դէմ սկսւում է մի արշաւանք: կապիտալիստների ու կալւածատէրերի և... մենշեիկների ու էսէրների կողմից:

Այնինչ բանւորների ու զինւորների մէջ յուզումը շարունակւում է: Դժգոհութիւնը օրեցօր աճում է նրանց մէջ: Այդ դժգոհութիւնը առանձնապէս մեծանում է այն ժամանակ, երբ միմիայն Կերենսկին հրատարակում է իրաւագրկութեան դեկլարացիան*) և առժամակիր հրամանները:

Չինւորներն ու բանւորներն ուզում էին փողոց դուրս գալ: Որպէսզի շարժումը անկարգ ընթացք չունենայ, բոլշեիկներն այդ շարժումն իրենց ձեռքն են առնում: Յունիսի 10-ին յայտարարւում է դեմոնստրացիա (ցոյց): Բանւ. և Չինւ. Պատգ. Խորհուրդը հրաժայում է փոխել այդ օրը շուքով: Բոլշեիկները հնազանդւում են: Խորհուրդը դեմոնստրացիա է նշանակւում յունիսի 18-ին: Դեմոնստրացիան տեղի է ունենում, սակայն դա բոլշեիկական Դեմոնստրացիան էր—բոլոր բանւորներն ու զինւորները պահանջում են իշխանութիւնը տալ Խորհուրդներին և կառավարութեան միջից հեռացնել կապիտալիստներին:

*) Չինւորի իրաւունքների դեկլարացիան (յայտարարութիւնը) զինւորի իրաւունքների մասին ընդհանրած օրէնքն էր, մի օրէնք, որ զինւորներն անւանեցին ժիրաւագրկութեան դեկլարացիա, որովհետև այդ օրէնքով զօրամասերի գլխաւորները տառնցիա, որովհետև այդ օրէնքով զօրամասերի գլխաւորները տառնցիա, որովհետև այդ օրէնքով զօրամասերը սպայ (օֆիցեր) ընարելու իրաւունք բացի այդ՝ զինւորները սպայ (օֆիցեր) ընարելու իրաւունք չունէին: Տաժանակիր հրամանները Կերենսկու այն հրամաններն էին, որով զինւորը դատաւարւում էր առժամակիր աշխատանք էին, որով զինւորը դատաւարւում էր առժամակիր աշխատանք էին (կատորգայի) և զրկւում հողից, եթէ նա հրաժարէր յարձակումից: Այդ բանի համար յետոյ մահապատիժ նշանակւեց:

Պարզ էր, որ սև հաբիւրեակը գործում էր ամբողջ հոանդով: Դեռ յուլիսի 1-ին բոլշևիկների կուսակցութեան Զինուորական կազմակերպութիւնը ձերբակալեց այն պրովոկատորներին, որոնք մտել էին առաջին գնդացիրային զօրագունդը և կոչ արել նրանց՝ փողոց դուրս գալու:

Դեռ դրանից առաջ, յուլիսի 22-ին, Զինուորական կազմակերպութիւնը կարականապէս արգելել էր ամեն տեսակ ցոյցեր, իսկ յուլիսի 3-ից քիչ առաջ «Солдатская Правда»-ն գաղաղացնում էր, որ փողոց դուրս գալու կոչեր չարեն:

Բայց և այնպէս յուլիսի 3-ի առաւօտեան բոլշևիկները պիտի հաշիւ առնէին գնդացիրների զօրագնդում անդի ունեցող յուզմունքը. առաւօտից մինչև երեկոյ բոլշևիկ ագիտատորները կուռում էին անարխիստական և սե-հաբիւրեակային տարրերի դէմ, որոնք կոչ էին անում փողոց դուրս գալ Ժամի 7-ին գնդացիրների զօրագունդն արդէն փողոցումն էր: Այդ զօրագունդը որ բաղկացած էր ժամ 6 հազար հոգուց, երեկոյեան ժամը 8-ին ուրից գլուխ զինւած մօտեցաւ Կոնշինսկու պալատին, որտեղ «Правда» զինուորական կուռն էր տեղաւորւած:

Ինչպէս վարեց այդ դէպքում բոլշևիկների կուսակցութեան Զինուորական կազմակերպութիւնը: Նրա անունից դուրս եկող ձառախօսները առաջարկեցին՝ ամբողջ զօրագնդով չգնալ դէպի Տաւրիկիան պալատը, այլ Պատգամաւորներ ընտրել և ուղարկել Բանւ, և Զինւ. պատգամաւորների Խորհրդի Գոմիտէն, պահանջելու, որ նա իշխանութիւնը իր ձեռքը վերցնի:

Սակայն զօրագունդը չը լսեց ու գնաց:

Ինչպէս պէտք է վարէին այդ դէպքում բոլշևիկական կազմակերպութիւնները:

Թողնէին գնդացիրների զօրագունդը բախտի բերմունքին: Եթէ գնդացիրների զօրագունդը մենակ մնար, անկասկած հակայեղափոխական շտաբը նրա դէմ կուղարկէր կազակներին, իւնկերներին և «կառավարչական» այլ զօրամասեր:

Պարզ է, որ բոլշևիկական կազմակերպութիւնները այդպէս վարել չէին կարող և ահա նրանք փողոց դուրս բերին ամենազիտակից, դիսցիպլինայի ենթարկւող գունդը՝ զրենադերներին,

որոնց պատուիրւեց կարգ պահպանել: Մոսկուայի և 180-րդ զօրագնդերը նոյնը պէտք է անէին: Իսկ զրահակիրները ենթարկւելով կուսակցական դիսցիպլինային՝ ոչ մի զրահապատ աւտոմոբիլ դուրս չը թողին, բացի այն աւտոմոբիլներից, որ ուղարկւեցին Կոնշինսկու և Տաւրիկեան պալատների և Պետրոպաւլովսկայեա բերդի պահպանութեան համար:

Քաղաքի բոլոր զօրամասերին, որտեղ բոլշևիկական կազմակերպութիւններ կային, պառւէր գնաց՝ տեղից չը շարժւել առանց Զինուորական կազմակերպութեան կոչի. և ոչ մի զօրագունդ, ոչ մի բառ տեղից չը շարժւեց:

Զինուորական կազմակերպութիւնը որոշեց գնդացիրների զօրագնդի դեմոնստրացիան կապել միւս զօրագնդերի դեմոնստրացիայի հետ, որոնք նմանապէս կոչ էին անում՝ ամբողջ իշխանութիւնը աւել Խորհուրդներին:

Իր այս որոշմամբ Զինուորական կազմակերպութիւնը շարժման մէջ կարգ, կազմակերպութիւն և ոյժ մտցրեց և առաջն առաւ այն արիւնդա սպանդանոցի, որ պատրաստում էր բանւորների ու զինւորների համար բուրժուազիան՝ այդ շարժման պատճառով ու պրովոկատորը:

Երբ յուլիսի 3-ին, երեկոյեան ժամը 10-ին կամ թէ քիչ առաջ գնդացիրները երեացին Նեսկի պրոսպեկտում՝ բոլշևիկների կուսակցութեան աւտոմոբիլի վրայ պրովոկատորները կրակ բաց արին: Կրակում էին ամենայանդուրս ձեռք, ուղղակի երեսներին:

Այդ հրացանաձգութեանը նրանք չը պատասխանեցին. բայց երբ գնդացիրաւորների վրայ սկսեցին աների պատուհաններից երկրակել, զրգուած զինւորները պատասխանեցին զալպերով, և կրակել, զրգուած զինւորները պատասխանեցին զալպերով, և զալպերի տակ չը մնացին: Սկսեց այն սուսիլի գործը, որ այնքան ցանկանում էին սև հաբիւրեակին ու նրա ոգևորիչները:

Յուլիսի 3—4-ի գիշերը, բոլշևիկական կազմակերպութիւնների կողմից յայտարարւեց դեմոնստրացիա՝ որովհետեւ միայն զինւորների բազմութեան ներկայութիւնը կարող էր դադար սև հաբիւրեակային խժոժութիւնները. որովհետեւ յուլիսի 3-ի գիշերն արդէն լոյս էին ընկել սե-հաբիւրեակային բեռնակիր աւտոմոբիլներ արդէն լոյս էին ընկել սե-հաբիւրեակային բեռնակիր աւտոմոբիլներ գնդացիրներով զինւած, որոնք կրակում էին մեր զինւորները:

վրայ, որովհետեւ յուլիսի 3 ին արդէն զինւորական լիգայի սե հարիւրեակը խմբեր էր կազմակերպել ատրճանակներով ու վին-տովկաներով զինւած, որոնք 4 ի առաւօտեան սկսեցին կրակել ժողովրդի վրայ:

Ինչ պէտք էր անել:

Մենչեկներ Նման յուսահատ, անզօր՝ ֆրոնտի օգնութեամբ զիմել, կուսակցական կազմակերպութիւնների համար գերեզման փորել, թէ շարժումը իրենց ձեռքն առնել: Բոլշեկները դերա-դասեցին վերջինը և, կարելի է ապացուցել, որ եթէ բոլշեկա-կան զօրամասերը փողոցում չը լինէին, սե հարիւրեակը, ինկեր-ներն ու զինւորական լիգան յուլիսեան օրեր կը սարքէին Պե-տերբուրգի փողոցներում, այն օրերը, որ տեսել էր Փարիզը 1848 թւին, երբ ֆրանսիական բուրժուազիան 40,000 բանւոր կոտորեց Փարիզի փողոցներում:

Յուլիսի 4-ին, առաւօտեան, եկան կրոնշտադցիները՝ յուզւած ու ալեկոծւած Պետերբուրգի դէպքերից, և նրանց, ինչպէս զնդա-ցիրների զօրագնդին, դիմաւորեցին բոլշեկ ազիտատորները և առաջարկեցին խաղաղ անցնել դէպի Տաւրիկեան պալատը և վե-րադառնալ տուն:

Բայց պարզ էր, որ սե հարիւրեակը ամեն ինչ արել էր, որ նաւաստիներին պրովոկացիայի ենթարկէ:

Ցեքեկայ ժամը 2-ին Նեսկիյ պրոսպեկտում կրոնշտադցի-ների վրայ սկսեցին կրակել պատուհաններից, արտոտւարներից և անկիւններից զանազան մատուցեցաւ մարդիկ, իսկ մի բնո-նակիր աւտոմոբիլ էլ գնդացիներից զալ պալատեց կրոնշտադցի-ների վրայ և անյայտացաւ. իսկ թէ որտեղ թաքնւեց, յայտնի չէ, յամենայն դէպս ոչ բոլշեկիներ չէ:

Ամեն ինչ նախապատրաստւած էր կոտորած առաջ բերելու համար:

Ամսի 4 ին բոլշեկական կազմակերպութիւնները հնազանդ-ւելով Խորհրդի կարգադրութեանը, դիմոնստրացիան յայտարա-րեցին վերջացած. և ամսի 4—5-ի գիշերը ոչ մի զօրամաս բոլ-շեկիների կուսակցութեան կարգադրութեամբ դուրս չեկաւ փողոց:

Անամօթ սուտ է, որ ասում են թէ բոլշեկ զինւորները

կրակել են ժողովրդի վրայ. ոչ մի զրահապատ աւտոմոբիլ ոչ մի զնդակ չի արձակել, ոչ մի գնդացի չի կրակել բոլշեկիներէ կարգադրութեամբ. կրակողը եղել է միայն սե հարիւրեակը:

Յուլիսի 4-ին բոլշեկական կազմակերպութիւնները բանակ-ցութիւններ էին վարում Խորհրդի պաշտօնական ներկայացուցիչ-ների հետ. և որպէս պատասխան բոլշեկիների այն յայտարարու-թեան, թէ բոլշեկական ոչ մի կազմակերպութիւն չի մտածել ու չի մտածում զէնքով դուրս գալու՝ հանդիսաւոր կերպով յայտնե-ցին բոլշեկիներին, որ նրանց խոստանում են—

1. Թոյլ տալ բոլշեկական կազմակերպութիւններին անար-գել միալու Կսեշինսկու պալատում:

2. Անարգել վերադարձ կրոնշտադցիներին իրենց տեղը:

3. Պահպաններ տալ բոլշեկիներին „Правда“-ի, „Солдат-ская Правда“-ի և կուսակցութեան կենտրոնական կազմակեր-պութիւնների համար:

4. Թոյլ տալ բոլշեկիներին իրենց սեփական պահապաններն ունենալու, եթէ 3-րդ պայմանը անկարելի լինի կատարել:

Նոյնը հաստատեց զենքերալ Պրովցեմը՝ պատասխանելով բոլ-շեկիների դեկեզացիային յուլիսի 5-ին մի այլ անգամ էլ հե-ռախօսով:

Յայտնի է ամենքին, որ այդ խոստումների փոխարէն դեռ ամսի 3-ին հրաման էր տրւած Պետերբուրգը ֆրոնտի զինւորնե-րով լցնել և ճնշել «ապստամբութիւնը»:

5—6-ի գիշերը պարզեց, որ վճռւած է Կսեշինսկու պա-լատը պաշարել:

Դա, իհարկէ, ծիծաղելի էր, որովհետեւ ոչ ոք չէր մտածում զիմադրել և անմիտ բան կը լինէր պաշարել պալատը, երբ պա-լատում գտնուող զինւորները ամեն րոպէ կարող էին դուրս գալ այնտեղից, հէնց որ Խորհուրդը պահանջէր այդ:

Դա ծիծաղելի էր և այն պատճառով, որ պաշարման մասին մտածելն անգամ աւելորդ էր. իսկ թէ ինչու՝ այդ բանը շտաբին չատ լաւ յայտնի էր:

Չնայեա՞մ այս բոլորին, առաւօտեան հանդիսաւոր կերպով հեռախօսով յայտնում են Կսեշինսկու պալատին, որ եթէ «պալա-

տաժանները զենքը ցած չը դնեն, կըսկսւի պաշարումը: Պալատից, պատասխանեցին, որ պաշարման մասին խօսք չի կարող լինել, քանի որ պաշարածներ չկան, ապառաժ չկայ:

Օրանք փոփոխեցին: Յետոյ սկսեց շաբաթի և իւնկերներէ շահաւակութիւնները: Սև հարիւրեակը, որ մահու սարսափ էր գցել մենչեկներէ ու էսէրներէ վրայ, (որոնց մաքաւական խմբերը, յիշեմ այստեղ, բաշխեցին հետ փողոց էին դուրս եկել), քաղաքը իր ձեռքը վերցրեց: Սկսեց շարժն ու ձերբակալութիւնները սաւանց Խորհրդի թայտուութեան:

Կարիք կ'այ որդեօք շարունակելու պատմութիւնը: Յիշել արդեօք այն զգեստի զրպարտութիւնը, որ սկսեցին տարածել Անիին մասին, և կամ ինչպէս այդ ամբողջ գործի քննութիւնը յանձնեց մութ գործերի վարպետներին, ինչպէս հրաման դուրս եկաւ «զեկավարներին» ձերբակալելու մասին և այլն և այլն...

Զարժէ, որովհետեւ բոլոր բանւորներին ու զինւորներին համար պարզ է, որ բոլորիկներին «դաւաճանութեան» մասին մատնիչներ կ'աղծած դոկումենտները, գերմանական միլիտաների մասին տարածած զրպարտութիւնը, բունտ ու ապստամբութիւն առաջ բերելու ամբաստանութիւնը, ինչպէս նաեւ լուրիսի 3-ին ու 4-ին Պետերբուրգի փողոցներում սև հարիւրեակի բացած կրակը ժողովրդի վրայ—այս ամենը սև հարիւրեակն արաւ նրա համար, որ ոչնչացնի բոլորիկներին կուսակցութիւնը և նրան անլիզալ գրութեան դատապարտի:

Ինչպէս էին իրենց պահում յուլիսեան օրերին մենչեկներն ու էսէրները: Արդեօք բանւորներին ու զինւորների կ'ոգնէին անցել: Ոչ: Նրանք կապիտալիստներին ու կալաժատէրերին զերկն էին ընկել: Փոխանակ իշխանութիւնը վերցնելու և աւելու Խորհուրդներին, նրանք նորից վազեցին բանւորների ու զինւորների թշնամիների մօտ, նորից կապիտալիստներից, կալաժատէրերից ու մանր բուրժուաներից կազմեցին կառավարութիւնը: Ոչ մի բանւոր, ոչ մի զինւոր չմտաւ այդ կառավարութեան մէջ: Այդ դեռ ոչինչ, մենչեկներն ու էսէրները վերջնականապէս դաւաճանութեան անդունդը զլորեկով, կառավարութիւնն ազատեցին Խորհրդի հսկողութիւնից, և Կերենսկին յայտարարեց, որ

ինքը, ինչպէս մի ժամանակ թագաւորը, պէտք է երկիրը կառավարի՝ միայն իր խզի ու կարողութեան առաջ պատասխանատու զգալով իրեն: Կերենսկին, այն մարդը, որ երգում էր, թէ չի դաւաճանի յեղափոխութեանը, որ եթէ դաւաճանի, թող իրեն սպանեն, այդ բէակցիոն, քաղցրալեզու շառախօսը, որ լակէյի նման վազոն նստեցրեց թագաւորին—լուռ նայում էր, թէ ինչպէս են ձերբակալում և խոյնիկ սպանում բոլորիկ բանւորներին: Այդ մարդը հրամաններ է տալիս ձերբակալութիւնների կատարելու, օրհնում է թագաւորի ժամանակից անցած պրոկուրորին ու նրան ծառայող դատաւորներին՝ բոլորիկներին (Լենինի և միւսների) գէժ դաւաճան, զգեստի դատ յօրինելու և կեղծիքներ կատարելու համար, հրամաններ է արձակում բանւորների և զինւորների լրագիրները փակելու համար, վերականգնում է մահապատիժը, օրէնք է հրատարակում համադումարներն արգելելու և փակելու, անհաճելի մարդկանց աքսորելու, ինչպէս թագաւորի ժամանակ էին անում:

Այդպէս էր գործում կապիտալիստների ծառան, որ դահլորձարանալու մասին էր երազում և արգէն թագաւորներին յատուկ զգեստի լեզուով էր սկսել խօսել: (Յես Կերենսկու գրութիւնը անգլիական թագաւորին):

Ինչ էին անում այդ ժամանակ մենչեկներն ու էսէրները: Կուսում էին սև հարիւրեակի, Ռոճեստեկօի գէժ, որ նստած էր Նիկոլայի Դումայում: Ամենեւին ոչ: Նրանք միայն ախ ու վախ էին քաշում, Կերենսկու արածներին հաւանութիւն տալիս և, մահու քաշում, Կերենսկու արածներին հաւանութիւն տալիս և, մահու սարսափով բռնած, գողում կոտոր-բազմեղայից, այդ նոր «յեղափոխական պահնորդական բաժանմունքից», որի պետը սիրելի զափոխական պահնորդական բաժանմունքից», «յեղափոխութեան պաշտմինիստըն էր, «ժողովրդական հերոսը», «յեղափոխութեան պաշտպանն ու պառաւարը», ինքը՝ Ալեքսանդր Ֆեօդորովիչ Կերենսկին:

Որպէսզի աւելի լաւ, աւելի խոր ըմբռնեմ Խորհուրդներին համար բոլորիկների մղած կռիւը և մենչեկների ու էսէրների խայտառակ, հակաժողովրդական, հակայեղափոխական վախկոտ ընթացքը՝ անհրաժեշտ է աւելի մանրամասն քննութեան առնել, թէ որտեղից է առաջ եկել բոլորիկ և մենչեկ անունները և ինչ թէ որտեղից են ունեցել նրանք իշխանութեան մասին ու ինչպէս են կուսել նրա համար մինչև 1905 թիւը և 1917 թիւին:

Կ

Բողոքիկներն ու մենշեիկները եւ նրանց ունեցած հայեացքը հշխանութեան համար մղող կուի մասին:

Բողոքիկ եւ մենշեիկ անունները գոյութիւն ունին Ռուսաստանի Սոց.-Դեմ. Բանուորական կուսակցութեան երկրորդ համագումարից սկսած, որ տեղի ունեցաւ 1903 թւին: Իսկապէս դասոցիալ-դեմոկրատների առաջին համագումարն էր, նախ այն պատճառով, որ ըստ կարգի առաջին համագումարը, որ տեղի ունեցաւ 1898 թւին եւ հիմք դրեց Ռուսաստանի սոցիալ-դեմոկրատիային—հնար չունեցաւ ծրագիր մշակելու, երկրորդ՝ այն պատճառով, որ 1903 թւին երկրորդ համագումարը կարող էր հպարտութեամբ ասել, որ Ռուսաստանում գոյութիւն ունի մի մեծ, մասսայական բանուորական շարժում, որին թաղաւորն իր հալածանքներով չէր կարող ոչնչացնել (առաջին համագումարին մասնակցողները ձերբակալւել էին համագումարից անմիջապէս յետոյ):

Բողոքիկ (մեծամասնական) եւ մենշեիկ (փոքրամասնական անունները առաջ են եկել «մեծամասնութիւն» եւ «փոքրամասնութիւն» բառերից: Երկրորդ համագումարում կուում էին երկու հոսանքներ—համագումարի անդամների մեծ մասը այն կարծիքն էր պաշտպանում, թէ բանւորների կռիւը ոչ միայն անտեսական կռիւ է, այսինքն՝ ոչ միայն բանւորների գրութիւնը բարելաւելու համար է մղւում, այլև քաղաքական է, այսինքն՝ պետական իշխանութեան դէմ է մղւում, Ռուսաստանում՝ միապետութեան դէմ, հանրապետութեան մէջ կապիտալիստների դէմ: Համագումարի անդամների փոքրամասնութիւնը այն կարծիքին էր, թէ բանւորների կռիւը միայն անտեսական է:

Համագումարի անդամների մեծամասնութիւնը իրեն «խկրայական» էր անւանում, որովհետեւ մեծամասնութեան անդամները այն հայեացքների կողմնակից էին, որ արծարծւում էին արտասահմանում հրատարակող «Искра» (կայծ) թերթում:

Բայց խկրայականները էկոնոմիստների (տնտեսականների) դէմ ձայն տալով իրենց հերթին բաժանւում էին մեծամասնութեան եւ փոքրամասնութեան, որոնց հայեացքները մի քանի բաներում իրարից տարբերւում էին:

Համագումարում այդ տարբերութիւնները էական չէին թւում, բայց կեանքը ցոյց տւեց, որ խկրայականների այդ, ըստ երևոյթին ոչ էական, տարբերութիւնները նրանց մեծամասնութիւնից եւ փոքրամասնութիւնից երկու տարբեր կուսակցութիւններ են ստեղծելու—բողոքիկներ եւ մենշեիկներ:

Ուրեմն բողոքիկները (մեծամասնականները) երկրորդ համագումարի խկրայականների մեծամասնութիւնն են կաղմել, մենշեիկները՝ խկրայականների փոքրամասնութիւնը:

Իհարկէ կարևորը անունը չէ, անունը հնացած է անկասկած, եւ արդէն անհրաժեշտ է դարձել ջնջել այդ անունները մեր կեանքում:

Այս տեղեկութիւնը միայն նրա համար տալիք, որ ցոյց տանք ընկերներին, թէ ինչ զղելիութեան են հասնում բողոքիկների հակառակորդները, երբ խաւար, անգիտակից մասսաների մէջ տարածւում են, թէ բողոքիկները «բուրժուաներ» են եւ որ նրանք շատ փող ունենալու համար են բողոքիկ կոչւում:

Երկրորդ համագումարում խկրայականներին բաժանող տարածայնութիւնները կողմնակի դիտողին էական չէին թւում, բայց հէնց այն ժամանակ բողոքիկներն ասում էին, որ սխալ է այդ կարծիքը:

Դեռ այն ժամանակ կարելի էր ասել, որ եղած տարածայնութիւնները օրէցօր պէտք է աւելի խորանան ու անհաշտելի դառնան:

Մանրամասն չխօսելով այդ տարածայնութիւնների մասին՝ կանգ կառնենք մի վերին աստիճանի կարևոր հարցի վրայ:

Այդ հարցը կուսակցութեան վերաբերմունքի հարցն է դէպի «լեքերալներն ու լեքերալ-դեմոկրատները»՝ ներկայ կողէտների հայրերն ու ներկայիս կողէտները, այլ խօսքով դէպի կապիտալիստներն ու կալաժատէրերը:

Այդ «ընկերները» առաջ, թաղաւորի ժամանակ, «սարսափե-

Այս յեղափոխականներ էին և մինչև անգամ արտասահմանում մի
հանդէս էին հրատարակում «Освобождение» ամսուհով:

Բրդէիկ Լենինն էր, որ կարողացաւ, զեկաժարեկով մեր ուսուցիչ Մարքսի ուսմունքով, այդ պարոնների այնպիսի խաղաղութեան՝ էութիւնն ըմբռնել, այդ՝ խօսքով յեղափոխական, գործով սահմանադրական ժողովրդական կողմնակիցների գիմակը պատռել. այլ խօսքով՝ կարողացաւ գուշակել, որ շատ շուտով, հենց երկրորդ համաշխարհեց յետոյ, իրենց գոյնը ցոյց են տալու այդ պարոնները, որոնք, դժգոհ լինելով թագաւորեց, ցանկանում էին թագաւորի իշխանութեան տեղ հաստատել իրենց իշխանութիւնը թէ՛ ժողովրդի և թէ՛ թագաւորի դէմքին, պահպանելով, իհարկէ, թագաւորի պահը:

Այդ հորցը պառակտում առաջ բերեց իսկրայականներէ մէջ, ստեղծելով մեծամասնութիւն և փոքրամասնութիւն: Մեծամասնութիւնը Պլեխանովի ու Կենինի հետ զտնուում էր, որ միակ ուղիղ ճանապարհն այն է, որ համագումարը իր սկզբունքային, ճիմնական հայեացքն արտայայտի դէպի լիբերալ բուրժուազիայի կառարելիք դերը Ռուսաստանում և թէ ինչ գիրք պէտք է բռնի տոցիալ-դեմոկրատական կուսակցութիւնը այդ բուրժուազիայի հանդէպ:

Փոքրամասնութիւնը, որի մէջ էին Գառերսովը, Մարտովը և Ակսելրոզը, որոնք յետագայում այնպէս խիստ կերպով բաժանւեցին բոլշեիկներէից, այդ փոքրամասնութիւնը այն կարծիքն էր պաշտպանում, թէ համագումարը պէտք է որոշի, թէ երբ կ'որոշեն սոցիալ-դեմոկրատները համաձայնել բուրժուազիայի հետ և երբ ոչ:

Բյուզնդիկների հայեացքը էութիւնը հէնց սկզբից այն էր, որ բանւոր դասակարգի յեղափոխական կուսակցութիւնը չպէտք է զբաղւի այն հարցով, թէ ինչպէս պէտք է համաձայնութիւն կայացնել կապիտալիստների ու կալւածատէրների շահերը պաշտպանող կուսակցութիւնների հետ. բանւոր դասակարգի կուսակցութեան վերաբերմունքը դէպի բուրժուազիան պէտք է լինի այն, և միմիայն այն, որ բանւոր դասակարգի մղած կռիւն չմթա. դնի զանազան համաձայնութիւններով բանւորների թշնամիները

հետ: Մերկացնել բուրժուազիայի երկերեսանի, դաւաճան քաղաքակրթութիւնը, ոչ թէ համաձայնել նրա հետ, կռել կռիւտալիստներին ու կալաւածատէրերին դէմ և ոչ թէ համաձայնել նրանց հետ — այն միակ առկառնական, որ պէտք է ունենայ սոցիալիստական բանւորական կուսակցութիւնը բուրժուազիայի հանդէպ:

Այս կարևոր հարցն էր ահա, որ պառակտում տուջ բերեց սոցիալ-դեմոկրատիայի հեղհորդ համագումարում: Թէ ընկեր բանւորները և թէ զինւորները այժմ հասկանում են, որ զուր չեն քաղելիները մատնացոյց անում այն սխալիւր վերաբերման ընդ վրայ, որ ունեն մենշեկները դէպի կապիտալիստներն ու կալաժատէրերը:

կալաժապերը:
Տեսնե՞ք, թե՛ կադեաւիսները ու կոյաժապերը հեռ
հաժաճայնութեան գալու համար մեռչիկները ինչն էին բաւակա
համարում երկրորդ համազումաբուժի:
Եւ ի՞նչ արդիւնքներ «գորդ ու շիտակ

Երեք պայմաններ. 1) եթե բուրժուաները «պարզ» չեն ընկալում յայտարարեն, որ միապետական կառավարութեան դեմ իրենց մղած կռոււմ նրանք վճռակամօրէն կանցնեն Ռուսաստանի սոց. դեմոկրատիայի կողմը: 2) եթե բուրժուաները այժմ շատ լաւ գիտեն,

Գեմոկորատիայի կողմը՝
Բոլոր բանւորներն ու գիւղացիները այժմ լաւ գիտեն,
թէ ում կողմն էին ամբած Միլիկովները, Շիրգարեօվները, Ռո-
ձեանկոն, Կոնովալովներն ու միւս բուրժուականները 1903 թւին,
ձեռնհաս 1905 թւին՝ բանւորական պատգամաւորների Խորհրդի ձեր-
բակաւման ու Մոսկւայի ապստամբութեան ժամանակ, երբ Դուչ-
կովը շնորհաւորում էր Դուբասովին՝ Մոսկւան բանւորների արիւ-
նով ներկելու համար։ Բանւորները ծանօթ են նրանց բռնած ըն-
թացքին բոլոր չորս Դուժմաներում և այժմ, պատերազմի ժամա-
նակ և 1917 թւի յեղափոխութեան ընթացքում, երբ պարոն Մա-
լինսկիովները, Կալաժաշեներն ու Կապիտալիստները սրիկաներ
ու շարլտառաններ են անւանում Խորհուրդների անդամներին,
բանւորներին ու զինւորներին։

2) եթե կազմակերպաներն ու կալվածատերերը ուրեմն ծրագրեր են ունենում պահանջներ չեն գնի, որոնք հակասեին բանուր դասակարգի և ընդհանրապես դեմոկրատիայի շահերին կամ մթազնեին նրանց գիտակցութիւնը՝

Բայց միթէ այժմիս կաղէտները հակառակ չեն գնում բանւորների ու գիւղացիների ցանկութիւններին ու ձգտումներին, միթէ նրանք հակառակ չեն հողը գիւղացիներին յանձնելուն, միթէ նրանք Խորհուրդների դէմ չեն, և միթէ այժմ մենշեիկներն ու էսէրները նրանց կողքին չեն նստած միևնոյն կառավարութեան մէջ *), այն կառավարութեան, որը վերականգնեց մահապատիժը, անդատատան բանտարկութիւնները, արգելեց ժողովներն ու համագումարները, փակեց բանւորների ու գիւղացիների լրագիրները: Դուքէ այդ ներքի էր էսէրներին, որոնց մասին երկրորդ համադումարում սոց.-դեմոկրատներն ասացին, թէ նրանք բուրժուազիայի հետ համաձայնողների մի կուսակցութիւն են կազմում. բայց ինչ ասենք մենշեիկներին, որոնք իրենց սոցիալիստ են անւանում:

3) Եթէ լիբերալները՝ այժմիս կաղէտները, կապիտալիստներն ու կալաժատէրերը կողմնակից կը լինեն ընդհանուր, հաւասար, գաղտնի և ուղղակի ընտրական իրաւունքին:

Բայց միթէ այժմ կաղէտները, այդ կապիտալիստներն ու կալաժատէրերը խօսքով կողմնակից չեն դրան: Միթէ նրանք այժմ Էստրադակապիտալիստ չեն անւանում իրենց: Եւ միթէ այժմ այդ բանը խանգարում է նրանց կռիւլ Խորհուրդների դէմ և իրենց հաշիւները մաքրել այն բանւորների ու գիւղացիների հետ, որոնք համարձակում են կռիւլ հաշտութեան և սոցիալիզմի համար: Միթէ նրանք չը ստիպեցին Կերենսկուն յեղափոխութեան դաւաճան դռնալու:

Տեսնենք այժմ ինչ հայեացք ունեն բոլշեիկները բուրժուազիայի նկատմամբ և ինչ էին նրանք խորհուրդ տալիս բանւորներին:

Դեռ 1898 թւին բոլշեիկ Լենինը, որին մատնիչ Երմոլենկովի կեղծ դոկումենտների հիման վրայ մեղադրում էին գաւաճանութեան մէջ, իր մի յօդածում, որ կրում էր «Ռուսաստանի սոց.-

*) Անդրկովկասում նրանք դեռ ևս սիրով նստած են կապիտալիստների ու կալաժատէրերի կողքին միևնոյն կառավարութեան մէջ. բայց Ռուսաստանում դրանց կառավարութիւնն արդէն տապալւած է: Ա. Թ.

դեմոկրատների անհիշքը» վերնագիրը, ասում էր, որ սոցիալիստները միշտ «պէտք է ընդգծեն ղրդեւտարիատի գասակարգային տաւաճութիւնը, որովհետեւ պրոլետարիատը կարող է վաղը իր այսօրւան դաշնակիցների դէմ գնալ»:

«Միայն այն կուռղներն են ուժեղ, ասում էր Լենինը իր այդ յօդածում, որոնք յենում են որոշ գասակարգերի գլխակցած բէալ շահերի վրայ, և չմեն մի քօղարկումն այդ գասակարգային շահերի, որոնք արդէն տիրապետում են ժամանակակից հասարակութեան մէջ, միմիայն կը բուլացնի կուռղներին» (եր. 140 հ. I վլ. Իլին):

Եւ միթէ գասակարգային շահերի քօղարկումն չէ այն, որ սոցիալիստները կաղէտներին հետ համաձայնութեան են գալիս: Պարզ երևում է, որ բոլշեիկների և մենշեիկների տարաձայնութիւնները նոր տարաձայնութիւններ չեն:

Չափազանց կարևոր է այստեղ յիշել, որը խօսք է բացել անցեալի մասին, թէ ինչպէս էին վերսբերում բոլշեիկներն ու մենշեիկները 1905 թւին սոցիալիստների՝ բանւորների և գիւղամենշեիկները այդ ներկայացուցիչների մասնակցութեան հարցին ժապանակաւոր յեղափոխական կառավարութեան մէջ, 1903 և 1904 մանակաւոր յեղափոխական հետ ունեցած ընդհարումներով ցնցումներով և ստիպանութեան հետ ունեցած ընդհարումներով ցնցում էին թագաւորի դահլ, մենշեիկները նրանց ետ էին քաշում և խորհուրդ տալիս՝ յաճախել բուրժուազիայի միտինգներին և իրենց ճառերով բուրժուազիային չը վախեցնել:

1905 թւի մայիսին, յեղափոխական շարժման ամենատաք ժամանակը, բոլշեիկների երրորդ համագումարը, որ տեղի ունեցաւ Լոնդոնում, բեզդիւցիա (որոշում) հանեց ժամանակաւոր յեղափոխական կառավարութեան մասին. նոյն 1905 թւին մենշեիկների ունեցած խորհրդակցութիւնը ևս ժենեւում իր բեզդիւցիան ունեցաւ իշխանութիւնը վերցնելու և ժամանակաւոր կառավարութեան մէջ մտնելու մասին:

Ահա այդ բեզդիւցիաները:

Բոլշեիկների III համագումարի բեզդիւցիան ասում է.

«Նկատի ունենալով՝

առնում լուծելու այն հարցերը, որ դնում է նրա առաջ այս-
բնութով բաւժուական՝ յեղափոխութիւնը, պէտք է ազատագրող
ժողովրդի ներհակ դասակարգերի փոխադարձ կռիւը կանոնաւո-
րելով ոչ միայն առաջ տանի յեղափոխութեան զարգացումը, այլ
և կռիւի այն ֆակտորների դէմ, որոնք սպառնում են կապիտա-
լիստական կարգերի հիւժքերին:

Այդպիսի պայմաններում սոցիալ դեմոկրատիան պէտք է
 ձգտի յեղափոխութեան ամբողջ ընթացքում այնպիսի դիրք բռնել,
 որ աւելի մեծ հնարաւորութիւն տայ նրան յեղափոխութիւնն
 առաջ տանելու, չը կաշկանդի նրան բուրժուական կուսակցու-
 թիւնների անհետեւողական ու շահամու քաղաքականութեան դէմ
 կուսկիս և արգելք հանդիսանայ նրան լուծելու բուրժուական
 դեմոկրատիայի մէջ:

Այդ պատճառով սոցիալ-դեմոկրատիան չպէտք է նպատակ դնի իր ձեռքն առնելու իշխանութիւնը կամ մտնելու ժամանակաւոր կռուութեան մէջ, այլ պէտք է մնայ որպէս ծայրայեղ յեղափոխական օպոզիցիոնայի կուսակցութիւն:

Ինչով է նշանաւոր բոլրեկիների ընդօրինակումը:

Առաջին նրանով, որ այդ ընդլիկեցեան պարզ ու որոշակի, ամենախիստ կերպով բաժանելով բանւոր զառակարգի շահերը բուրժուազիայի շահեղից ու ձգտումներէից՝ դուշակում էր, որ յեղափոխութիւնը Ռուսաստանում հոյ թէ կը թուլացնի, այլ կուժեղացնի բուրժուազիայի տիրապետութիւնը, որն անպատճառ փորձ կանի որոշ մոմենտում՝ կանգ չառնելով ոչ մի բանի առաջ՝ խլել Ռուսաստանի պրոլետարիատից յեղափոխութեան ընթացքում ձեռք բերած նաւաճումների՝ ըստ հետաքննարկման մասը:

Եւ իսկապէս ոչ մի բանի առաջ կանգ չառնելով, ռամեն ինչ գործադրելով, մինչև տեղամ դաւաճանութեան մէջ մեղադրելով այդ խօսքերի գրողին՝ բուրժուազիան այժմ փորձ է անում խելութեան արձաններէն ու գիւղացիներից այն, ինչ որ նրանք ձեռք են բերել փետուրներին եւ ոչ միայն փորձ է անում, այլ արդէն խել է բանտներէն ու գիւղացիներից հաժարեա բոլոր ազատութիւնները. չկայ մամուլի, ժողովների ազատութիւն, առանց դատաւար

առանի բանտարկւում են մարդկանց բա՛ց կա՛մ մահապատիժ, ա-
զատւած են Շախրաֆերը, Գորեմսեկինը, Գուրկոն, զրոյժկատոր-
նեքն ու Բառնիչները:

Արդեօք ճիշտ չէին ըստնել բուլղարները բուլղարադիայի
դերն ու վարժունքը դեռ 1905 թվին, յեղափոխութեան հենց հե-
տեան օրը:

Երկրորդ՝ նոյն ընդլիցեցիայում պարզ ու որոշ ասած է, թէ ինչ պայմաններում է հնարաւոր բանւորների ներկայացուցիչների ժամանկցութիւնը ժամանակաւոր կառավարութեան մէջ։

Շեկատի առնելով ուժերի փոխադարձութիւնը և այլ ֆակտորներ, որ նախօրօք անկարելի է ճշտութեամբ որոշել...», ասած է ընդլիցեցիայի մէջ։

Ուրեմն, նախ քան որոշելը, թէ հարկաւոր է արդեօք սո-
ցիալիստներին՝ բանւորական կուսակցութեան անդամներին՝ ու-
ղարկել ժամանակաւոր կառավարութեան մէջ մասնակցելու—
բանւորական կուսակցութիւնը պէտք է հաշւի առնի, կշռի հաս-
քակալան ուժերի փոխյարաբերութիւնը և մոմենտի տոյ՝ բոլոր
պայմանները, որ պրոլետարիատի զստակարգային գիրքերով
կանգնած քաղաքական լուրջ գործիչները կարող կը լինեն նկա-
տել ու հաշւի առնել, և ուղա միայն ասի՝ այո կամ ոչ:

Բայց թէ կողմակից լինելով ժամանակաւոր կառավարու-
թեան մէջ մասնակցելուն և թէ հակառակ լինելով այդ ժամանակ-
ցութեանը՝ բոլշեիկները դեռ 1905 թւին ասում էին, որ այդ
երկու դէպքում էլ անհրաժեշտ է ղեւարունակ ձեռնում գործ դնել
ժամանակաւոր կառավարութեան վրայ զինւած ու սոց.-դեմո-
կրատիայի ձեռքով առաջնորդւող պրոլետարիատի կողմից՝ յեղա-
փոխութեան նշանումները պաշտպանելու, ամրացնելու և լայնաց-
նելու համար։

Ինչպիսիք էր ճիշտ բուհական կայացրեց ժամանակակից դասավարտության մեջ մտնելու հարցում: Նրանով, որ բուհականները յեղափոխության պատշապանությամբ, ամբարցումն ու լայնացումը գտնում էին ու գտնում են ոչ թէ առանձին անհատների մեջ, որքան էլ այդ անհատները լաւ մարդիկ լինէին, այլ այն մշտական «մշտման» մեջ, որ բանւորներն ու գիւղացիները գործ էին

գնելու կառավարութեան վրայ. նրանով, որ ոչ թէ մի կերեսակու պատասխանատուութիւնն էր կարեւոր համարուած միայն իր խղճի առաջ, այլ ժամանակակից կառավարութեան պատասխանատուութիւնը ազատութիւնն ձեռք բերող ժողովրդի առաջ:

Թէ ինչպէս էին նայում բոլշեւիկները փեարար—յուլիս ամիսներին իրենց ներկայացուցիչների մասնակցութեան խնդրին ժամանակակից կառավարութեան մէջ՝ մենք այդ հարցին կը դառնանք յետոյ. այժմ տեսնենք թէ մենշեւիկները 1905 թւին ինչ էին ասում սոցիալիստների մասնակցութեան մասին ժամանակակից կառավարութեան մէջ:

Ինչքան էլ անհաւատալի թւայ, բայց իրողութիւնն այն է, որ մենշեւիկները 1905 թւին հակառակ էին ժամանակակից կառավարութեան մէջ մտնելուն:

«...Սոցիալ-դեմոկրատիան,—ասում էին մենշեւիկները,—չպէ՛ս է նպատակ դնի իր ձեռքն առնելու իշխանութիւնը կամ մասնակցելու ժամանակակից կառավարութեան մէջ, այլ պէ՛տ է մնայ արդիւն ծայրայեղ յեղափոխական օպպոզիցիայի կուսակցութիւն»:

Այն կուսակցութիւնը, այն մենշեւիկները, որոնք հակառակ էին սոցիալիստների մասնակցութեանը ժամանակակից կառավարութեան մէջ՝ մինչստորական պորտֆելների հոտն առան թէ չէ, վրայ ընկան մինչստորական աթոռներին տիրանալու, մոռանալով թէ իրենց որոշումը և թէ պրոլետարիատի շահերը:

Ինչո՞ւ չէին օւզում նրանք ժամանակակից կառավարութեան մէջ մտնել 1905 թւին: Որովհետեւ վախենում էին իրենց ձեռքերը «կաշկանդել բուրժուական կուսակցութիւնների անհետկողական ու շահամոլ քաղաքականութեան դէմ կռիւի», որովհետեւ օւզում էին իրենց կուսակցութիւնը «ազահովել բուրժուական զեմոկրատիայի մէջ լուծելուց»:

Որե՛ւ փոփոխութիւն կրէ՛լ է մենշեւիկների կարծիքով հասարակութեան հաւթիւնը 1905 թւի համեմատութեամբ: Փոխւել է արդեօք յեղափոխութեան բնոյթը: Ոչ. մենշեւիկները Ռուսաստանի յեղափոխութիւնը 1905 թւին էլ էին բուրժուական համարում, հիմա էլ են բուրժուական համարում:

Բայց այն ժամանակ, 1905 թւին, ժամանակակից յեղափո-

խական կառավարութիւնը չկար: Ճիշտ է. սակայն չէ՞ որ թէ բոլշեւիկների և թէ մենշեւիկների բեզոլլիցիաները 1905 թւին ապագայ յեղափոխական կառավարութեան մասին էին խօսում:

Այժմ այդ յեղափոխական «կառավարութիւն» իրողութիւնն է. և բոլշեւիկները՝ հաւատարիմ 1905 թւին իրենց հանած բեզոլլիցիային՝ նկատի առնելով նոր, փոփոխւած պայմանները, որոնց չէր կարելի նախատեսել սրանից 12 տարի առաջ, ասում են՝ դարձեալ իրենց բեզոլլիցիայի ոգուն համաձայն՝ որ ամբողջ իշխանութիւնը պէտք է աւալ Խորհուրդներին:

Իսկ մենշեւիկները, որոնք թէ 1905 և թէ 1917 թւի յեղափոխութիւնը բուրժուական են անւանում, այժմ արդէն էլ չեն վախենում իրենց կուսական մարքութիւնն ու անմեղութիւնը կ'ըրցնելուց, չեն վախենում իրենց ձեռքերը կաշկանդելուց և մտնում են (և այն էլ ինչպէս են մտնում) ժամանակակից կառավարութեան մէջ այն պայմաններով, որ թելադրում են նրանց Միլիւկինը ու Ռոձեանկոն, ժողովրդի այդ թշնամիները:

Ինչո՞ւ: Որովհետեւ մենշեւիկներն ու հոնքները մանր բուրժուազիայի կուսակցութիւններն են, որ երկերեսանի է իր բնութեամբ, որովհետեւ մանր բուրժուական, այդ Ծերեթեւիները, կերեսակները, Դաները, Վոյտինսկիները, Բոգդանովիներն ու Լիբերնիկը, ինչքան էլ նրանք առաջ յեղափոխական լինէին (պոր. հոգմին՝ Պետերբուրգի Զինւ. Շրջանի գլխաւոր հրամանատարի օգնականը՝ Նոյնպէս յեղափոխական էր, բայց յետոյ կոնտր-րազմեկայի կառավարիչը դարձաւ: Կերեսակին, երբ դեռ «խեղճ, ազնիւ փաստաբան էր, պաշտպանում էր հասարակ մահականացուններին, բայց յետոյ մահապատժի վերականգնողը եղաւ»), այդ բոլոր մանր բուրժուականները մի կողմից բանւոր դասակարգի անունով են երդում (չէ՞ որ հիմա առանց բանւորի անունը տալու կադետներն անգամ խօսք չեն ասում), իսկ միւս կողմից կապիտալիստներին ու կալւածատէրերին պաշտպանում:

Մանր բուրժուազիան ամեն տեղ և ամեն ժամանակ այդպէս է, բացի այն մոմենտներից, երբ յեղափոխական բանւորը ուժով ստիպում է նրան իր ետևից զնալու:

Ո՞վ էր զործով, և ոչ խօսքով, կուլում իշխանութեան հա-

մար. մենչեկին՝ որոնք իրենց ձեռքերը կապել էին կապի-տալիստների ու կադետների հետ համաձայնութեան գալով և պրոլետարիատին թալանչիների ձեռքը տալով, թէ՛ բուլշեկները, որոնք գործով, բանտրական լայն խաւերը կազմակերպելով, փորձում էին իշխանութիւնը Խորհուրդների ձեռքը տալու և դրոնք այդ բանը չկարողացան*) անել այն պատճառով, որ թէ Խորհուրդների մէջ, շնորհիւ նրանց կազմի, և թէ մանր բուրժու-ազիայի ղեկավարների կողմից յամառ դիմադրութեան հանդի-պեցին:

Մանր բուրժուազիայի ղեկավարները ներկայումս յեղափո-խական չեն Ռուսաստանում, նրանք իրենց դասակարգը տանում են բանւորների և գիւղի պրոլետարների ու կիսապրոլետարնե-րի դէմ, և նրանք, միացած խոշոր բուրժուազիայի հետ, դուրս ունեն բանւոր դասակարգի դէմ:

Նւ բանւոր դասակարգը ժամանակաւորապէս յաղթեց:

VI.

Բանւորական և Զինւորական Պատգամաւորների Խորհուրդ-ները, նրանց կազմը, կատարած դերը և յեղափոխական ըն-տրի անելիքը:

1917 թւի փետրւարեան յեղափոխութիւնը կատարեց պրո-լետարիատի և զինւոր-գիւղացիների ձեռքով, բայց յեղափոխու-թիւնից յետոյ, իշխանութիւնն անցաւ բուրժուազիալի՝ կապիտա-լիստների ու կալաժատէրերի ձեռքը:

Բանւորներն ու զինւոր-գիւղացիները, որոնք զինւած ապըս-տամբութեամբ թագաւորի գահը խորտակեցին, իրապէս իշխա-նութեան տէքն էին, որովհետեւ զինւած էին, ուժը նրանց ձեռ-

*) Խօսքը հախ-հոկտեմբերեան շրջանին է վերաբերում: Ա.Թ.

բին էր և ոչ ոք չէր կարող խանգարել նրանց՝ իշխանութիւնը իրենց ձեռքն առնելու:

Նւ սկզբում, մարտին ու ապրիլին, դեռ ևս կարելի էր մտա-ծել, թէ իշխանութիւնը կարող է բոլորովին խաղաղ ճանապար-հով անցնել ժողովրդի մեծամասնութեան ներկայացուցիչների ձեռքը:

Խորհուրդների կողմն էին ոչ միայն բանւորները, այլ և ազգաբնակչութեան այն մասը, որ, ինչպէս օր. քաղաքներում, բնակչութեան մանր բուրժուազիայի մասսան է կազմում:

Ինչպէս եղաւ, որ իշխանութիւնն այնուամենայնիւ բուր-ժուազիայի ձեռքին մնաց և ոչ բանւորների:

Ինչպէս այժմ երկիրը կառավարողը Կերենսկին է, «կամօքն կապիտալիստների ու կալաժատէրերի» ինքնակալ միապետը, գլխաւոր շտաբի ու կոնտր-բաղեղկայի հետ, իրենց բոլոր հրա-շալիքներով՝ գործադրելով մահապատժի օրէնքը ֆրոնտում, աք-սորելով մարդկանց առանց դատի ու քննութեան, փակելով լրա-գիրներն ու ժողովները:

Պատասխանը շատ պարզ է:

Խորհուրդների կազմն էր նրան անյաջողութեան մատնում իշխանութեան համար իր մղած կուլում: Աւելի ճիշտ՝ Խորհուրդ-ները, շնորհիւ իրենց կազմի, անընդունակ էին իշխանութեան համար կռիւ մղելու:

Խորհուրդներում իշխողները մենչեկիններն ու էսէրներն էին:

Դրանք իրենց էութեամբ մանր-բուրժուական, անվճռական, վախկոտ, համաձայնութեան կողմնակից կուսակցութիւններ են:

Դրանց իշխող գերբը Խորհուրդներում հետևանք է այն բանի, որ Խորհուրդների անգամների մեծամասնութիւնը բաղկա-ցած է ոչ թէ աղքատ գիւղացիութեան ներկայացուցիչներից, այլ մանր, ունեւոր գիւղացիներից և բուրժուազիայի ազդեցութիւնից դեռ ևս չապատեւած բանւորների մի մասից:

Ինչպէս այդպիսի կազմ ունեցան Խորհուրդները՝ Որովհետեւ ինքը Ռուսաստանը նոյն պատկերն ունի: Ռուսաստանում մինչև այժմ գերակշռողը մանր բուրժուազիան է, որը հէնց իր գերբի պատճառով անկարող է մաքուր դասակարգային քաղաքականու-թիւն ունենալ և բարձր է գալիս խոշոր բուրժուազիայի ետևից:

Այդ պատճառով Խորհուրդները այնպիսի ղեկավարները՝ որպիսին Դանն է Մերեթելին, Չերնովն ու Կերենսկին, չէին կարող ու չեն կարող զուտ պրոլետարական, յեղափոխական ակտիվայի հետևել:

Քրովհեռե, դեռ ապրիլի 21-ին, երբ դեռ ևս կարելի էր խաղաղ կերպով, առանց արևնհեղութեան իշխանութիւնն իրենց ձեռքն առնել, մենշևիկներն ու էսէրները չարեցին այդ բանը:

Իրա փոխարէն նրանք սակարգութիւն սկսեցին կադէստների հետ միմիայնական տեղերի համար և կապիտալիստներին ու կալաժատէրերին իրենց օգնութեան կանչել:

Այդ դեռ ոչինչ—նրանք կուռում էին յեղափոխական պրոլետարիատի և զինուոր-գիւղացիների դէմ, որոնք Խորհուրդների վրայ գործ դրած իրենց ճնշումով փորձում էին ստիպել նրանց՝ իշխանութիւնն իրենց ձեռքն առնելու:

Մենշևիկներն ու էսէրները վախեցան այդ ճնշումից և երես դարձրին բանւորներից ու աղքատ գիւղացիներից:

Երբ յունիսի 10 ին յեղափոխական բանւորներն ու աղքատ գիւղացիները ուզում էին օգնել Խորհուրդներին իշխանութիւնը վերցնելու՝ Մերեթելին ուղղակի ապառնաց յեղափոխական բանւորներին ու զինւորներին զինաթափ անել նրանց, այլ խօսքով՝ ուժից զրկել:

Նա այդ անել չէր կարող. նրա տեղ այդ բանն արին Բոձեանկոն, Դուչկովը, Միլեկովը, Շինգարեովը, կապիտալիստներն ու կալաժատէրերը:

Ինչպէս եղաւ, որ նրանք, առանց իշխանութիւնն ունենալու իրենց ձեռքին, կարողացան այդ անել: Նրանց օգնեցին այդ բանն անելու մեծեւթիկներն ու Կոեւները:

Մենշևիկներն ու էսէրներն էին, և ոչ բոլշևիկները, որ Խորհուրդների հեղինակութեամբ, նրանց անունով օգնեցին յարձակման գործը կազմակերպելու, երբ գործն անպատրաստ էր և երկիրը քար ու քանդ հղած, և պատճառ դարձան Ֆրոնտը պատռելուն, խառնաշփոթութիւնն առաջ բերին գործի մանր բուրժուական խաւերի գլխում և գործը կործանեցին:

Կուռելով բոլշևիկներին դէմ, պահպանելով գործի հին միակ

պատական հրամանատարական կողմը, հին, միապետական դատարանը, պահպանելով Պետական Դուռնն ու Պետական Խորհուրդը, կռիւ մղելով Ֆինլանդիայի և Ուկրաինայի դէմ—մենշևիկներն ու էսէրները չափազանց ուժեղացրին իմպերիալիստական բուրժուազիային:

Պատերազմի կողոպտիչ, աշխարհակալական նպատակները յաղթող հանդիսացան և խոտաացած խաղաղութեան փոխարէն Ռուսաստանն ունեցաւ նախկին աշխարհակալական, երկրներ կողոպտելու համար մղող պատերազմը, իսկ ժողովրդավարական փոխարէն—կապիտալիստների և կալաժատէրերի իշխանութիւնը, որի գլուխն էր անցած զինւորական դիկտատուրան, այսինքն ամենատեղ յեղափոխական սև հարկւրակային զինւորականութիւնը, իր հաւատարիմ սպասաւոր Կերենսկու հետ:

Չինւորա-դաշտային դատարանները, մահապատիժը, առանց դատաստանի ու քննութեան աքսորները, լրագիրների գրաւումն ու դադարացումները—առա Կերենսկու կռիւ միջոցները ժողովրդի դէմ:

Յուլիսեան դէպքերը Պետերբուրգի յեղափոխական բանւորների վերջին փորձն էր խաղաղ եռմապարհով լուծելու իշխանութեան խնդիրը:

Բոլշևիկները փորձեցին բանւորների ու զինւորների տարբային շարժումը դարձնել մի խողով միջոց՝ ստիպելու Խորհուրդներին, որ իշխանութիւնն իրենց ձեռքն առնեն:

Այդ փորձը անյաջողութեան հանդիպեց: Բոլշևիկների, յեղափոխական բանւորների ու զինւորների հետ կռիւի դուրս եկան ամենքը՝ թէ կապիտալիստներն ու կալաժատէրերը (կուռելով Ա.գլխայի ու Յ.առնայի կապիտալիստներին վրայ) և թէ բնակչութեան մանր բուրժուական խաւերը՝ մենշևիկների ու էսէրների առաջնորդութեամբ:

Յեղափոխական պրոլետարիատը և աղքատ գիւղացիութիւնը և Յեղափոխական պրոլետարիատի ժամանակաւորապէս ետ մղեցին իրենց դիրքերից իշխանութեան համար մղող այդ կուռում:

Ներկայումս կապիտալիստներն ու կալաժատէրերը, որոնք նուսմ են գործի ակտիւսկից մասի, շտաբի և սև հարկւրակա-

իին իւնկերները վրայ— իշխանութեան իսկական տէրն են, իսկ խորհուրդները իրենց ղեկավար մենշէիկ ու էսէր Ծերեթելու, Զիւէիճէի, Զիւնովի և ուրիշների հետ— լոկ մի խօսարան, մի յարմար շիրմա, որի ետեւը կապիտալիստներն ու կալածատէրերը իրենց գործերն առաջ են տանում և պատրաստութիւն տեսնում սահմանադրական (սահմանափակւած) միապետական իշխանութիւն հաստատելու:

Խորհուրդները կտարեցին իրենց դերը:

Նրանց դերը, նրանց նշանակութիւնը փետրւարից յուլիս ափն եղաւ, որ ցոյց տան բանւոր դասակարգի յեղափոխական մասին ու աղքատ գիւղացիութեանը, թէ ինչպէս պէժ է կուել իշխանութիւնը վերցնելու համար և թէ ինչ պայմաններ են հարկաւոր, որպէսզի իշխանութիւնը խաղաղ ճանապարհով անցնի Ժողովրդի ձեռքը:

Բանից դուրս է գալիս, որ բացի զինւած Ժողովրդից անհրաժեշտ է նաև բանւորների ու գիւղացիների իսկական ղեկավարների կողմից յեղափոխական վճռականութիւն, և ոչ թէ մանր բուրժուական ղեկավարների մանր-բուրժուական համաձայնելու քաղաքականութիւն:

Խորհուրդներն ապացուցեցին, որ նրանք Ժողովրդական մարտը յեղափոխական ստեղծագործութեան օրգաններ լինելով հանդերձ՝ հակա-յեղափոխութեան համար շիրմա են դառնում, եթէ նրանց մէջ մանր բուրժուականներն են իշխում:

Նրանք ցոյց տւին, որ յեղափոխական պրոլետարիատն ու աղքատ գիւղացիութիւնը պէտք է ձգտեն այնպիսի խորհուրդներ ստեղծել, որտեղ գերիշխողը լինեն յեղափոխական բանւորների և աղքատ գիւղացիների ներկայացուցիչները:

Սակայն այժմ, երբ իշխանութիւնը գտնուում է կապիտալիստների ու կալածատէրերի ձեռքին, խաղաղ ճանապարհով անկարելի է իրագործել այդ: Կապիտալիստներն ու կալածատէրերը առանց կուլի իշխանութիւնը չեն թողնի իրենց ձեռքից:

Հարց է առաջ գալիս, թէ կարելի է արդեօք սպասել, որ մօտ ապագայում այդպիսի մի կուլի տեղի կունենայ, որ բանւորների ու գիւղացիների յաղթութեամբ պսակւի:

Պայմաններ շատ կան, որոնք ասում են, թէ մօտ է ապագայ յաղթական ճակատամարտը:

Դրան գրաւական՝ պարենաւորման քայքայումը, փողային սնանկութիւնը, Ֆրոնտի նեղ դրութիւնը, ապագայ սովը, գիւղական լայն ժառանգների հիասթափումը իրենց առաջնորդների թաղանթից, մենշէիկների ու էսէրների դաւաճան քաղաքականութիւնը:

Կապիտալիստների ու կալածատէրերի ոչ մի կառավարութիւն չի կարող վերահաս սնանկութեան առաջն տանել:

Այդ պատճառով, մի կողմից պաշտպանելով արած նւաճումները (Ժողովների, գործադուլների, մամուլի, խօսքի, միութիւնների ազատութիւնը, Բանւորական ու Զինւորական Պատգամաւորների խորհուրդները), յեղափոխական պրոլետարիատը և աղքատ գիւղացիութիւնը միտժամանակ պէտք է իրենց ուժերը աւաքեն և, խուսափելով անկապ, անշատ քայլերից, պատրաստւեն վճռական ճակատամարտ տալու՝ իշխանութիւնն իրենց ձեռքն տանելու և հաստատելու յեղափոխական բանւորների ու աղքատ գիւղացիութեան գերիշխանութիւնը:

Միայն այդ գերիշխանութիւնը կարող է լիակատար ազատութիւն ապա բանւորներին, կոնարոյ հաստատել արդիւնաբերութեան վրայ, հող տալ գիւղացիներին և պայմաններ ստեղծել՝ ոռոգիւթիւմի համար անմիջական կռիւ սկսելու:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0184113

